

GARÂNİK MESELESİ ÜZERİNE

Doç.Dr.Sabri HİZMETLİ

A.Ü.İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı Öğr. Üyesi

GİRİŞ

Başlangıcından bu yana İslâm, çok önemli güçlüklerle karşılaştı; Hz. Muhammed (s.a.v.)'in sağlığında yaşanan sorunlar, Râşid halifeler devrinde Fars ve Bizans Devletlerinin 'Müslüman Toplum'u yok etmek ve İslâm'ı ortadan kaldırmak yolundaki çalışmaları, Emevîler, Abbasîler ve Selçuklular zamanında İslâm İnanç ve İbadet ilkelerini tahrîf etmeye ve müslüman kültürünü bidat ve hurafelerle doldurmaya yönelik 'ilim' ve 'takva' kisvesi altındaki bozguncu faaliyetler, Haçlı savaşları ve Batı'nın müslüman ülkelerdeki siyâsî ve kültürel emperyalizm eylemleri... bu güçlüklerin başlıklarını oluşturur.

Hicrî II. ve III./Miladî VIII-IX. yüzyıllarda bazı gafil müslüman tarihçiler ve tefsircilerce ortaya atılan, daha sonra müslüman ve müslüman olmayan pekçok yazar tarafından benimsenen "Garânîk Kıssası"da, esas itibarıyla müslümanların zihinlerini karıştırmak, inançlarında şüpheye düşmelerine sebep olmak, müslüman kültürünü hurafelerle doldurmak hedefine yöneliktir. Bu bakımdan, İslâm'ın aslî kaynağı Kur'an-ı Kerim'e ve İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.)'e güven duyulmamasını sağlamak gayesiyle ortaya atılan sözde 'Garânîk Olayı' aslında bir "yakıştırma"dan ibarettir. 'Garânîk' yakıştırması, uygun ortam bulunduğu İslâm düşmanları, bilim-inanç ve kültür istismarcıları'nca gündeme getirildi, bazı çevrelerce "bilimsellik" ambalajıyla sömürü piyasasına sürüldü. 1989 yılı başlarında yayınlanan, Hindu mu İngiliz mi olduğu belirsiz olan Selman Ruşdî (Salman Rushdie)'nin "Şeytan Ayetleri" başlıklı romanımsı kitabı (!) ile son olarak gündeme getirildi. Tanrıtanımaz-ateist-Selman'ın, büyük ölçüde, fakrû zaruretten kurtulmak,

önemli miktarda kapital sağlamak ve özellikle de atalarının tarih boyunca çeşitli yollardan karşı koydukları ve entrikalar çevirdikleri İslâm'a darbe vurmak amaçlarıyla yazdığı bu 'roman' kitabı bir yıldan bu yana dünya kamu oyunu meşgul etmektedir. Siyonist ve Kilise çevrelerince önemli destek ve himaye gördüğü söylenen Selman Ruşdî, bir yandan devletlerarası diplomasiyi etkilerken ve birçok istismarcıya yeni güç ve malzeme verirken, diğer yandan Müslüman Dünyayı -birazcık da olsa- uyandırdı, birçok müslüman yazar ve araştırmacının "Dinî hamaset" veya "Gerçeği savunma ve bâtılı reddetme" gayesiyle kaleme sarılmasına sebep oldu. Neticede, birçok müslüman araştırmacı ve yazar çeşitli gazete ve dergilerde bu konuda yazılar yazarken, bir kısım müslüman bilgin de müstakil kitaplar vücûda getirdiler.

Biz de, 'sözde Garanik olayı'nı, bir makale çerçevesinde, birkaç yeni sömürücülerinden örnekler vererek, İslâm tarihi yönünden ele almayı yararlı gördük.

Habeşistan'a Göç

'Garânîk meselesi' gerek İslâm kaynaklarında gerekse Batılı Doğubilimcilerin eserlerinde Habeşistan'a göç konusuyla alakalı olarak ele alınmakta ve müslüman göçmenlerin dönüşüyle ilgili sayılmaktadır. Bu bakımdan, Habeşistan'a göç konusunun öz olarak açıklanması böyle bir ilişkinin gerçekte olup olmadığını, ortaya koyacaktır.

İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vatani ve İslâm'ın ortaya çıktığı yer olan Mekke ile dünyanın en eski uygarlık merkezlerinden birisi olan Habeşistan arasındaki ilişkilerin tarihçesi, Hz. Peygamber'in babasının dedesi Hâşim

zamanına kadar uzanır. Kureys en eski zamanlardan beri Habeşistan ile ticarî ilişki içerisindeydi. İki ülke tâcirleri ve ticaret çevreleri arasındaki ilişkiler, sosyal, ekonomik ve dinî münasebetlere de etki ediyordu.¹

Bununla birlikte, Habeşistan-Mekke arasındaki münasebetler, İslâm'ın ortaya çıkışı ile yeni bir döneme girdi. Müslümanların Habeşistan'a göç etmesi, Hz. Peygamber'in Necaşî Esheme'ye samimi mektuplar yazması, Hz. Câfer'in karısının, Necaşî'nin oğlunun süt annesi olması, birçok Habeşî'nin müslümanlığı seçmesi ve müslümanların uzun süre bu ülkede barış ve güven içerisinde yaşaması iki bölge arasındaki münasebetlerin gelişmesinin başlıca unsurlarıdır.

Çağımızın seçkin bilginlerinden Muhammed Hamidullah, bazı olaylardan hareketle, Hz. Peygamber'in, İslâm'dan önce, Habeşistan'a gitmiş olabileceğini söylemektedir. Onun bu konudaki en güçlü delili, Hz. Peygamber'in Necaşî Esheme'ye yazdığı "tavsiye mektubu"dur.²

İbaresinden amcası oğlu Cafer'le gönderdiği anlaşılan mektupta İslâm Peygamberi Necaşî'ye, "Amcamın oğlu Ca'feri az sayıda bir müslüman topluluğu ile birlikte acele size gönderiyorum; Size gelişlerinden itibaren onları misafirperverlikle karşıla..." şeklinde hitabetmekte ve çok samimi bir dil kullanmaktadır; bu ifadeler onların daha önce görüştükleri ve tanıştıkları intibamı vermektedir. Bu durumda, Suriye, Umman, Yemen ve Bahreyn gibi ülkelere seyahat eden Hz. Muhammed'in (s.a.v), seyahat amacıyla Habeşistan'a da geldiği ve burada Necaşî Esheme ile görüştüğü muhtemel görülebilir.

Üstelik, Hz. Muhammed'in Habeşistan'ın emin bir yer olduğunu ve burada insanlara zulmedilmediğini, âdil ve merhametli bir Necaşisi bulunduğunu söylemesi tecrübeye dayanan bir görüş olsa gerektir ve bu da onun daha önce bu ülkeyi tanıdığını ifade etmektedir. Ancak, unutmamak lazımdır ki, Habeşler deniz yolundan Yemen'i işgal ettiler; Yemenli müslümanlardan Ebû Musa el-Eşarî de Medine'ye gitmek için gemiye bindiğinde fırtına onu Habeşe yöneltti.³

Bu ilişki sonunda da iki belde halkı tanışmış olabilirler.

Bazı kaynaklar da, Hz. Muhammed'in (s.a.v) birtakım habeşçe kelimeler bildiğini ve bunlardan bazılarını gerektiğinde kullandığını yazmaktadır.⁴

Bununla birlikte, Hz. Peygamber'in Habeşistan'a gittiğini kanıtlayan güvenilir rivâyetlere ve bilgilere sahip değiliz. Bilinen şu ki, Mekke halkı ile Habeşistan arasında ticarî ilişkiler vardı ve iki bölge halkı birbirlerini tanıyorlardı.

Kureys'in vahşice saldırılarının bir türlü durmaması, tersine giderek şiddetlenmesi üzerine İslâm Peygamberi, müslümanların kolayca yaşaması ve İslâm'ın serbestce açıklanması için bir yol aradı; neticede paganist mekkelilerin zulüm ve işkencelerinden bıkmış olan arkadaşlarına isterlerse, mallarını ve ailelerini Mekke'de bırakarak Habeşistan'a göçetmelerini telkin etti. Ve müslümanlardan isteyenler Miladî 615 yılında (Peygamberliğin 5. yılı) Habeşistan'a göç etmeye başladılar. Peygamberliğin 5. yılında Recep ayında başlayan bu göç yolculuğunda erkek ve kadın olmak üzere 16 kişi vardı. Osman b. Ma'zun'un başkanlığındaki bu kafilede Hz. Peygamber'in kızı Rukiye ve kocası Osman b. Affan, Ebû Süfyan'ın kızı Ummü Habibe ve kocası Übeydullah b. Cahş, Hz. Sevda ve kocası Şükrân, Ummü Seleme, Mus'ab b. Umeyr, Abdurrahman b. Avf, Zübeyr b. el-Avvam, Ebû Huzeyfe ve eşi Sehle vardı. Bunlardan Hz. Sevde'nin kocası Şükrân ile Ummü Habibe'nin kocası Übeydullah irtidat ederek Hıristiyan oldular; bunun üzerine Hz. Peygamber, kocasının yolundan gitmeyen ve derhal Mekke'ye dönen Hz. Sevde ile evlendiği gibi, daha sonra aynı mükafaatı Ummü Habibe'den de esirgemeyerek Mekke'nin müşrik reisi Ebû Süfyan'ın kızı olan bu kadını giyaben nikahlandı, bilahare de onu Medine'ye getirtti.⁵

İlk hicret yolculuğunun başarılı olması ve göçmenlerin Habeş ülkesinde hüsnü kabul görmesi, bir kısım müslümanların ertesi yıl Habeşistan'a göçetmesine sebep oldu. Hz. Ca'fer'in başkanlığındaki bu ikinci kafilede 80'nin

1. Mevlana Şibli, *Asr-ı Saadet*, terc. Ö.R. Doğrul, Toker mat-İst. 1973. 1. S. 172.

2. M. Hamidullah, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, 2. bas., Kahire 1956, nr. 23,24,25,26.

3. M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, C-1, sh-211; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arasibtana yayıllığı*, Ankara 1982, S.83-89.

4. es-Suheylî (öl. 581), *er-Ravzu'l-Unuf*, Kahire 1332, 1, 205; Buharî, *Sahih*, 56: 188; M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1, S.211

5. Belazurî (ö., 279), *Ensâbu'l-Eşraf*, 1,19-100; Süheylî, *Ravzu'l-Unuf*, 1,205; Buharî, *Sahih*, 8:55; İbn Sa'd, *Tabakat*, 1/2, 111/1,107; Taberî, *Tarih*, Leyden 1897., 1,1767; Hamidullah, aynı eseri. S.215-218.

üzerinde müslüman bulunuyordu ki, bunlardan 12'si kadındı.⁶

İkinci kafilenin Habeşistan'a varmasından çok kısa bir süre sonra,⁷ "Mekkelilerin müslüman olduklarına dair şâyia etrafa yayıldı bu haberlerden son derece memnun olan göçmen müslümanlardan önemli bir bölümü memleketlerine döndüler." Ancak, Mekke'ye vardıklarında bu haberlerin asılsız olduğunu öğrendiler ve Kureyş'in şiddetli hücumlarına maruz kaldılar. Onlardan dönebilecek durumda olanlar geri döndüler, bir kısmı da kılık-kıyafet değiştirerek veya bazı müşriklerin himayesine girerek Mekke'ye vasil oldular.⁸ İşte bu dönüş olayı ile "garânik kıssası" arasında doğrudan alaka kuran bir takım müslüman ve gayri müslim tarihçi vardır; etrafa dağılan haberin "garânik hadisesi" olduğunu ileri sürerler, ki burada bunun aslı olup olmadığını ortaya koymaya çalışacağız.

M. Hamidullah, bu asılsız haberlerin etrafa dağıldığını belirttiikten sonra şöyle der: "Habeşistan'a hicretten birkaç ay sonra, Hz. Muhammed'in (s.a.v) hemşerileri ile barıştığını bildiren yalan bir haber mültecilerin bir kısmını Mekke'ye döndürdü, yanıldıklarını anlayınca diğer Mekkeli müsülmanlarla birlikte tekrar Habeşistan'a gittiler."⁹ Ayrıca, Hz. Peygamber (s.a.v) Medine'ye hicret ettikten sonra, mültecilerden bir bölümü İslâm Peygamberini görmek üzere Habeşistan'ı terkettiler; geriye kalanlar ise, 7.

Hicri yıla kadar Habeşistan'da kaldılar, bu tarihte Hz. Peygamber'in (s.a.v) kendilerini çağırması üzerine gemilerle Medine'ye döndüler.

Müslüman mülteciler Medine'ye dönerken onlarla birlikte birçok Habeş müslüman da gelmişti, çünkü mülteciler çok sayıda Habeş'in müslüman olmasına sebep oldular. Habeş müslümanlarının sayılarını tam olarak bilmiyoruz, ancak onlardan önemli bir bölümünün Hz. Peygamber'i ziyarete geldiklerini, fakat gemilerinin batması sonucu çoğunluğunun boğularak öldüğünü, sadece az bir kısmının Medine'ye ulaştığını ve bunlar arasında Necâşî'nin oğlunun da bulunduğunu tarihçiler kaydederler.¹⁰ Üstelik, Habeş müslümanlarının İslâm Peygamberi'nin saflarında bazı seferlere katıldıkları kaynaklarda belirtilir.

Mültecilerin dönüşünde Hz. Peygamber Hayberdeydi; uzun yıllar süren bir ayrılıktan sonra yakınlarını ve ashabını görmekten son derece mutlu oldu ve Habeşistan'dan dönen göçmenleri, istisnâî olarak, Hayber fethine katılanlarla birlikte savaş ganimetinden yararlandırdı.¹¹

Gerçek şu ki, mülteciler Habeşistan'da kaldıkları sürece huzur içinde yaşadılar ve inançlarının gereklerini yerine getirdiler; gerek Habeş Necâşisi Esheme gerekse öteki yöneticiler onlara çok iyi davrandılar. Hz. Peygamber'in Necâşî'ye yazdığı "müdafirperverlik tavsiye mek-

6. Mevlana Şibli, *Asr-ı Saadet*, Terc. Ö.R. Doğrul, Tokar mat. İst. 1973, S.176, Habeşistan'a Göçedenlerin adları ve dönüşleri hakkında bkz.: İbn İshak, *Sire*, 154-155; İbn Hişam, *Sire*, 1,208; Taberi, *Tarih*, (M.J.'de Goeje neşri), 111,1194; Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de*, Ek bilgi G, H, S. 192-195

7. Mevlana Şibli, *Asr-ı Saadet*, 1, S.177. Gerçekte, ikinci göçmen kafilesinin Habeşistan'a varmasından bir iki ay sonra Mekke'de çok önemli iki olay oldu. Hamza ve Ömer'in müslüman oluşu. Hz. Hamza (öl. M. 625) ve Hz. Ömer (öl. M. 644), müslümanların şiddetli eza ve cefa gördükleri bir zamanda müslüman oldular. Onların İslâm'ı seçmeleri putperest Kureyş'i üzdü, müslümanları da sevindirdi. Çünkü, Mekke'nin iki seçkin ve cesur insanının müslümanlar safına katılmalarından sonra müşrikler önceleri yaptıkları hunharlıkları ve işkenceleri yapamadılar, müslümanlara açıkça saldırmaya cesaret edemediler. Kureyş'in saldırılarından önemli ölçüde kurtulan müslümanlar artık açıkça Kâ'be'ye gidip ibâdet etmeye, Kur'an okumaya başladılar. Çatışmalar durdu ve belli bir düzeyde sükûnet hâkim oldu. Mekke'deki bu 'zorunlu yumuşama' veya 'sükûn durumu' ile ilgili haberler hem Hicaz bölgesinde yayıldı hem de ticaret yoluyla Habeşistan'a ulaştı. İslâm Peygamberi ile Kureyş kabilesi arasında 'barış' yapıldı veya "uzlaşma" sağlandı şeklinde bir şâyia'ya dönüşen bu durum Habeşistan'a göçeden Müslümanlardan bir bölümünün memleketlerine (Mekke) dönmesine sebep oldu. Döndüklerinde gerçeği öğrenen bu muhacirlerden yolculuk imkanına sahip olanlar tekrar Habeşistan'a geldiler. Bu konuda bkz. İbn İshak, *sire*, 151-153; İbn Hişam, *Sire*, 184,225,229, vd; Doğuştan günümüze Büyük İslâm Tarihi, C.1,213.

8. İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, Kahire 1351, 111, 70; Mevlana Şibli, aynı eser, s. 177.

9. M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1, S.221. Habeşistan'a hicretle ilgili haberlerden ve bunlarla ilgili açıklamalardan bu ülkeye bir "üçüncü göç kafilesinin daha geldiği anlaşılmaktadır; Osman b. Maz'un başkanlığındaki 16 kişilik birinci kabile, Hz. Cafer başkanlığındaki 83 kişilik ikinci kabile ve yalan bir haber üzerine geldikten sonra tekrar geri dönenlerin ve onlara katılan mekkeli müslümanların oluşturduğu üçüncü kabile.

10. Bakınız, mesela, Suheyli, 1, 210-216; Hamidullah, *el-Ve.âik*, nr. 23,24 vd; *İslâm Peygamberi*, 1, S.218.

11. İbn İshak, *Siretubni İshak*, tah. Hamidullah, Konya 14 1-1981, S. 154-155 İbn Hişam, *Sire*, 1,208. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1,S. 221; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arabistana Yayılışı*, S. 84. vd.

tubu" ile Esheme'nin dindar bir kimse oluşu bu durumdaki etkili unsurlar olarak görünmektedir.¹²

Şurası bir gerçek ki, müşrik Kureys kabilesine karşı güçlü bir devletin himayesine giren mülteci müslümanlar hem barış ve huzur içinde yaşadılar, hem de Kureys'in işkence ve zulmünden korundular. Ayrıca, İslâm'ın Afrika kıtasında yayılmasında önemli katkıda bulundular. Nitekim, çok geçmeden bu gerçekleri gören ve son derece huzursuz olan mekkeli paganistler derhal harekete geçtiler, Amr b. As başkanlığında bir heyeti çeşitli hediyelerle Habeşistan'a gönderdiler. Kıymetli deri mamüllerinden oluşan hediyeleri önce saraydaki yetkililer ve azizler arasında dağıtan ve onları tarafına çeken, daha sonra da Necâşi'ye kıymatli hediyeler takdim eden Amr b. el-As, suçlu (!) ve kaçak hemşerilerinin kendilerine teslim edilmesini sağlamaya çalıştı, fakat başarılı olamadı. Amr'ın söyledikleriyle yetinmeyen, müslümanların temsilcisi olarak Hz. Cafer'i de dinleyen Necâşi, ülkesine sığınan göçmenleri kesinlikle iade etmeyeceğini ve onların ülkesinde hür olarak yaşayacaklarını söyledi.¹³

Görülmektedir ki, Habeşistan Hicretlerinin, bu ülkeden Mekke'ye ve Medine'ye dönüşün "garânik olayı" ile doğrudan münasebeti yoktur. Yalan bir haber üzerine bir kısım mültecinin memleketine dönmesi, ama asılsız şâhiyayı öğrenince geri Habeşistan'a gelmesi yalan haber'in doğrulanmasını sağlamaz. Habeşistan hicretinden söz ederken çeşitli gayelerle en-Necm Sûresinin

nuzulüne ve bu surenin Kâbe önünde okunuşu sırasında meydana gelen olaya eserlerinde temas eden tarihçiler ve râviler öz olarak şu ortak anlatımda bulunurlar: Müslümanların Habeşistan'a hicretinden kısa süre sonra en-Necm (53) sûresi nâzil oldu ve Hz. Peygamber bu süreyi Kâbe'de okudu ve müslümanlara namaz kıldırdı, sûrenin sonunda secdeye kapandı, arkasındaki herkes ve orada bulunan müşrikler de birlikte secdeye kapandılar. ez-Zerkânî, Şerhu *Mevâhibu'l-Ledûniye* (Kahire), adlı eserinde, Habeşistan hicreti bölümünde, Hz. Peygamber'in en-Necm sûresinin 19. âyetinin sonuna vardığında müşrikler ilahlarının daha çok kötüleneceğini sanarak anılan "Lât, Uzzâ ve öteki üçüncü put Mênat, bunlar ulu putlardır, şefaati umulabilir" beytini söylediklerini ve bunu Hz. Peygamber'in okuduklarına karıştırmaya çalıştıklarını söyler; şeytandan maksat ise insanlar arasındaki şeytanlardır, der.

Aslında, bizzat Kur'an-ı Kerim, müşriklerin Hz. Peygamber'in sözlerine birşeyler katmaya çalıştıklarını; sözlerinin işitilip anlaşılmasını engelleme yoluna gittiklerini bildirir Fussilet sûresi (41) 26. âyetinde şöyle buyrulur: "*Kâfirler dediler ki: Bu Kur'an'ı dinlemeyin ve onun okunması sırasında gürültü yapın, belki bastırırız.*" İsrâ suresi (17) 73. âyeti, bu âyetin muhtevasını açıklar: "*Onlar (akıllarıca) sana vahyettiğimizden başkasını uydurup bize atf ve iftira edesin diye seni fitneye düşürecekler kendilerine candan dost edineceklerdi.*"

12. Hz. peygamber'in Habeş Necâşi'sine yazdığı mektup konusunda bkz.: İbn Hişam, *Siret*, 217-221; Müslim, *Sahih*, 32, nr. 91.; Tirmizi, *Sünen*, 40: 23; İbn Hanbel, *Müsned*, 111, 441 vd; IV, 74 vd; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/2, 152; Hamidullah *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, nr. 21, 23; *İslâm Peygamberi*, 1. 213-214, 222-224; Ancak, Habeşistan hicreti sırasında yazılan, Hz. Cafer (r.a)'e verilen ve "tavsiye mektubu" diye adlandırılan mektup ile Hicretin 6. yılında, Hudeybiye dönüşünde, Hz. Peygamber'in komşu devlet başkanlarına ve bu arada Necâşi Esheme'ye gönderdiği "İslâm'a çağrı" mektubunun aynı veya ayrı mektuplar oluşu tarihçiler arasında tartışılmıştır. Gerek mektupların muhtevası gerekse yazılış tarihleri böyle bir ihtilafın asıl sebepleri olmaktadır. Hicrî 6. yılda Hz. Peygamber'in dine davet mektupları yazdırıp komşu devlet ve kabile başkanlarına gönderdiğinde bütün tarihçiler görüş birliği içindedirler. Birinci mektubun yazılmış olması ve Hz. Peygamber'in Necâşi'den dindaşlarını ve hemşerilerini korumasını rica etmesi, bu arada tebliğicisi olduğu dinin, Hıristiyanlık ve temel inançları konusundaki görüşünü öz olarak açıklaması kaçınılmaz bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Peygamber'in birisi Habeşistan hicreti sırasında (615) diğeri de Medine'ye hicret olayından sonra (Hicretin 6. yılında) olmak üzere iki ayrı mektup yazmış olduğunu kabul eden Hamidullah ; *el-Vesâiku's-Siyâsiyye* ve *İslâm Peygamberi* adlı eserlerinde (yukarıda işaret edilen yerler) bu mektupların tam metinlerini yayınladı, onlarla ilgili görüşleri ayrıntılı olarak zikreder ve tartışır. Bilindiği üzere, Hz. Peygamber'in mektubundaki ibarelere ve Hz. Cafer'in-Necâşi'nin sorgulaması üzerine -yaptığı açıklamalara temel teşkil eden âyetler, Kur'an'ın 19. sûresi olan Meryem sûresinin ilk âyetleridir ve Mekkîdir, Habeşistan hicretinden önce nâzil olmuştur. Müşriklerin temsilcisi Amr b. el-As'ın, İslâm'ın Hz. İsa ve annesi hakkındaki gerçekçi görüşünü bildiklerini; dolayısıyla İslâm Peygamberi'nin birinci mektubunda hem Necâşi'ye tavsiyede bulunduğunu ve İslâm'ın Hz. İsa ve annesi Hz.Meryem'le ilgili görüşünü ve Resulullah'ın açıklamalarını bilşi de, gerek müslümanların gerekse paganistlerin İslâm dininin Hıristiyanlık hakkındaki görüşünü açıkladığını hem de mültecilere iyi davranmasını tavsiye ettiğini gösteren bir başka unsurdur. Nitekim, Necâşi ve onunla birlikte Meryem sûresinin Hz. Yahya, Hz. İsa ve Hz. Meryem'le ilgili âyetlerini dinleyen piskoposların-dini duyguları coşarak-ağlamışlar, İslâm için iyi fikirler beslemişler, müslüman göçmenlere de çok iyi davranmışlar, bir kısmı da yeni dini kabul etmişlerdir. Bu konudaki bir başka değerlendirmeye bkz. D.M: Dunlop, *Another prophetic Letter*, JRS içinde Londra Ocak 1949 s.54-60.

13. Bkz. İbn kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 111,70; Mevlana Şibli, *Asr-ı Saadet*, 1, S. 176.; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*; 1, 219.

Kur'an okunurken gürültü çıkarmak maksadıyla Kureyş'in söyledikleri arasında "Lât, Uzzâ ve öteki üçüncü put Menât, bunlar yüksek kuğulardır (putlardır) ve onların şefaatleri umulur"sözleri bulunuyordu.

Bu durumda, Hz. Peygamberin, en-Necm sûresi 19-21. âyetlerini okuduğu sırada bir gayri müslim (şeytan) Kureyş tarafından söylenen bu beyti söylemiş olması, müşriklerin de bunları Hz. Peygamber'in söylediğini sanmaları ve şayanın müslümanlar arasında dolaşması sonucu bunun bir "şeytan ilkası" sayılması çok muhtemeldir.¹⁴ Genellikle şeytanın başkaları aracılığı ile söz söylediğine inanan halk bu rivayeti sahih saymış ve rivayet etmişlerdir. İşte, eski ve yeni muhakkık müslüman bilginlerin görüşü budur.

İmam Buhari'nin Abdullah b. Mes'ud ve İbn Abbas'tan rivâyetlerine göre ise, Hz. Peygamber en-Necm suresini okudu; secde âyetlerini okuyunca secde etti, arkasında bulunanlar da secde ettiler, sadece bir adam secde etmedi, avucuna biraz toprak alarak ona secde etti, ki bu adam müşrik olarak ölen Umeyye b. Halef dir.¹⁵

Şimdi, burada söylediklerimizi çeşitli yönlerden, rivâyetlerin ve onlarla ilgili yorumların, açıklamaların ve yakıştırmaların durumuna göre, daha geniş olarak delillendirelim.

İslâm Literatüründe Garânîk Konusu

Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, "Gâranîk Meselesinin İstismarcıları" başlıklı makalesine şu satırlarla başlar: "Gâranîk olayı konusunda karışık haberlerin mevcudiyeti, asırlar boyunca, İslâm âlimlerini ve Kur'an-ı Kerim müfessirlerini rahatsız etmiş, fakat yapılan derin araştırmalar, böyle bir meselenin mevcudiyetinin bahis konusu

olmayacağını göstermiştir. Bu konunun bugün istismarcıları bulunduğu gibi yarın da bundan istifade etmeye kalkışanlar bulunacaktır."¹⁶

Son sözleriyle 'Batılı Doğubilimciler'in (orientalist) "teamülü"ne işaret eden, yoksa gelecekte haber verme düşüncesinde olmayan İsmail Cerrahoğlu'nun on yıl önce yazdığı gibi, 'sözde Garânîk olayı'nın M. Watt, M. Rodinson, Selman Rüşdî vb. kimselerce sömürüldüğü ve 20. yüzyılda yeniden gündeme getirildiği gözlenmektedir. Bilinen bir gerçek var ki, ne kadar insafı ve vicdanlı, objektif veya bilimsel olursa olsun, genellikle Batılı Doğubilimciler, Garânîk kıssasını 'gerçek olay' sandılar, bazıları ise ona biraz insaf baktılar veya onun doğruluğundan şüphe ettiler. Bu anlayıştaki Batılı yazarların arkasında Siyonizm ve Katolik kilisesi'nin olduğunu söyleyen Prof. Hüseyin Hatemi, sözde Garânîk olayı ve benzeri hâdiselerin amacının "İslâm dünyasındaki uyanış hareketini öncelikle kendi kaynaklarında boğulmaya veya çarpıtılmaya mahkum etmeye yönelik olduğunu" bildirir.¹⁷

Bununla birlikte Batılı yazarlar, ürünlerini iyi ambalajlar ve yaldızlı paketler veya gösterişli torbalar içinde pazarlarlar; müslüman ve müslüman olmayan çevrelere inandırıcı birtakım sebepler gösterirler. Şöyle ki, putatapıcı Mekkeliler tüm imkanlarıyla İslâm'a karşı çıkıyorlar, zengin-fakir, hür-köle, kadın-erkek ayırımı yapmaksızın bütün müslümanlara eza ve cefa ediyorlar; müslümanları yeni inançlarından koparmak ve kendilerine döndürmek için her kuvvete ve zorbalığa başvuruyorlardı. Müslümanlar bu durum karşısında çok sarsıldılar, hatta birçokları dinlerinden döndüler ve eski inançlarına tabi oldular.(!)¹⁸ Neticede, put-

14. Mevlana Şibli, *Asr-ı Saadet*, 1, S. 177. Kureyş müşrikleri arasındaki şeytanlardan birisinin Nadr b. Hâris olduğu ve 'garânîk beyti'ni orada okuduğu belirtilir. (bkz. M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, Mekke devri, Şamil yay. İstanbul 1981-S. 287).

15. Buhari, *Sahih*, C. VI. S. 52; ayrıca bkz.: İbn Sa'd, *Tabakat*, C. 1, 205-206; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 3682 nolu hadis; İbnü-'Esir, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, Leyden 1862-1876. C.II, S. 35 vd. Bu eserlerde en-Necm sûresi'nin nâzil olması, okunması, şeytan ilkası kıssası ve garânîk rivayeti konularında çeşitli bilgiler yer almaktadır.

16. Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, *Garânîk Meselesinin İstismarcıları*, A.Ü.İ.F.A.D, C.XXIV, ss. 69-92.

17. Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, *Şeytan Rivayetleri*, İşaret yay. İstanbul 1989, S. 8.

18. İngiliz doğubilimcisi Watt'ın iddia ettiği bu olayı doğrulayacak hiçbir kaynağa sahip değiliz. Garânîk olayında Avrupalı Doğubilimciler yararlı birçok malzeme (!) veren en eski İslâm Tarihi kaynakları ve tefsir kitapları bile, Mekke'de ilk müslümanlardan paganistlerin eza ve cefası yüzünden İslâm'dan dönenler olduğundan söz etmezken, böyle bir olayın mevcudiyetini peşinen kabul eden M.Watt bu dönmelerin çoğaldıklarını iddia eder, fakat bir isim bile veremez (Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de*, S. 107-108). Öte yandan, Watt'ın çömezlerinden M. Rodinson benzeri bir görüşü ileri sürer ve Osman b. Ma'zun'un Hz. Peygamber'e karşı olan bir topluluğun reisi olduğunu ve hanifler olan bu insanlarla birlikte Habeşistan'a gittiğini söyler ki, biraz sonra bu konuya geleceğiz. Ancak, burada, «... Bütün bu hunharca baskılar, bütün bu tedhişler ve hunharlıklar, tek müslümanı bile yolundan çevirmemişti» diyen Mevlana Şibli'nin naklettiği Godefray Hegens'in "müdafaanamesi"ndeki şu ibareleri aktarmak istiyoruz: «Hz. Muhammed'in akâidi, ilk müslümanların dimağında o kadar yerleşmişti ki, onları yollarından ayırmaya zerre kadar imkân kalmamıştı. Hz. İsa'nın havarileri arasında bunlara benzer bir kişi bulunamaz. Hz. İsa çarmıha sevk edildiği zaman havarileri onu terketmişlerdi. Onların dinî hareketleri buharlaşmıştı. Muhammed'in ashâbi ise o'nun etrafında toplanıyor, masum ve mazlum peygamberlerini müdafaa ediyor, onun davası uğruna canlarını feda ederek düşmanlarına karşı zafer kazanmasını temin ediyorlardı" (*Asr-ı Saadet*, C. 1, S. 172).

perest Kureys'in İslâm'a engel olduğunu ve müslümanlara işkence ettiğini gören Hz. Muhammed (s.a.v), Kureys'i kendisine yaklaştırmayı ve çevresinde seçkin Mekkelilerin de bulunduğu bir Müslüman Toplum meydana getirmeyi dilemiş, sonra Kureys'e hoşgörülü davranmış, Kureys de ona yaklaşmıştır. Böylece, İslâm Peygamberi çağrısını Kureys'in yüz çevireceği bir çağrı değil, kolaylıkla kabul edeceği bir çağrı durumuna sokmuştur(!).

Bu anlayış bize gerçekten çok garip görünmektedir. Ve inancımız odur ki insan fanatik olursa veya meselelere şartlanmış olarak bakarsa kesinlikle gerçekleri göremez; ne insaf, ne akıl ne de bilgi ona yol gösterebilir. Artık duygusallığın, tahripçiliğin ve intikamcılığın pençesine düşmüştür... Akılcı düşünmek gerekir; Tevhid dininin Peygamberi nasıl olur da Allah'a ortak tanır ve bu anlayışla paganistlerle uzlaşma masasına oturur "Ey amca!, Allah'a yemin olsun ki, güneşi sağ elime, ayı da sol elime koysalar...kesinlikle bu dâvadan (Tevhîd Dini), ölünceye ve başarıya ulaşınca kadar, vazgeçmem.." diyen, putperestlerle ilişkileri Kâfirûn suresiyle belirlenen İslâm Peygamberi Hz. Muhammed, birgün gelecek "çevresinde seçkin Mekkeliler olsun, müşriklerle barış içerisinde yaşanılın ve İslâm Çağrısı herkesin kabul edebileceği bir din olsun" diye Kureys'le uzlaşacak veya anlaşacak! Hangi esas üzerinde uzlaşma? Hiç Hak'la bâtil arasında uzlaşma olur mu ? Hak, Hak'tır, bâtil da bâtildir. Sonra, sanki Hz. Muhammed (s.a.v) İslâm'ın vazedicisi bu olgun ve yeni Din'in Şâri'i de, ondan bazı hususları çıkaracak veya ona ilavelerde bulunacak, onu, Kureys'in rahatlıkla kabul edebileceği bir dine döndürecek! Oysa İslâm, ne Müsevîlik ne de İsevîlik'tir. "Birtek olan Allah'ın Din'i de tektir; Yüce Yaratıcı'nın Varlığı ve Birliği esasına dayanan bu Din, bütün peygamberlerin ortak Çağrısı'dır ve tüm gerçek peygamberler insanları bu gerçeği kabul etmeye çağırılmışlardır. İslâm Peygamberi bu üstün ahlâk sahibi ve seçkin kişilikli peygamberler halkasının sonucusudur ve insanlık dünyasına TEVHİD DİNİ'ni öğretmek ve yaymak, sosyal adalet ve güzel ahlâkı yerleştirmek için gönderilmiştir. Böyle bir görevle gönderilen Peygamber mi Mekke'li putperestlerle uzlaşacak ve putların varlığını tanıyacak?

'Uzlaşma varsayımı'nı esas alarak yola çıkan Batılı yazarların da doğruluğunu savunduğu Garânik rivâyeti bazı kaynaklarda şu ifadelerle yer

alır: Birgün İslâm Peygamberi bir grup müslümanla Kâbe'nin yanında otururken "Necm Sûresi (53)" vahyedildi; Hz. Peygamber (s.a.v) de onu orada bulunanlara okudu. Sûrenin okunuşunda sıra 19-21. âyetlere «أفرأيتم اللات والعزى ومناة الثالثة الأخرى» (geldiğinde, İslâm peygamberi ötedenberi halkına uzlaştırıcı bir din getirmeye istekli olduğundan, bu okuduklarına " تلك الغرانيق العلى وإن شفاعتهن لترتجى " "onlar garânik ul-ulâ'dır (ulu kuğu kuşları veya turlaraldır) ve onların şefaati umulur" sözlerini karıştırdı. Mekke'li müşrikler buna çok sevindiler. Hz. Peygamber Necm (53) sûresini okumaya devam etti ve tamamladı; ancak sûrenin sonunda secdeye kapandı, orada bulunan müşrikler de onunla birlikte secdeye kapandılar, secde edemeyecek durumda olanları da yerden toprak alarak alınlarına sürdüler. Neticede, Hz. Muhammed ile müşrikler arasında bir uzlaşma veya antlaşma hasil oldu. Bu uzlaşma haberi her tarafa yayıldı hatta Habeşistan'daki müslümanlara kadar ulaştı, onlar da Mekke'de barış sağlandığı için yurtlarına döndüler.... İşte sözde garânik olayı!

Abbasiler dönemi tarihçilerinden olan Haşim b.el-Kelbî tarafından ortaya atılan 'garânik beyti rivâyeti', daha sonra el-Vakîdî (130/747-823) İbn Sa'd (öl. 230/845) ve Taberî (öl. 309/923), tarafından geliştirilerek en eski tarih kitaplarına ve tefsirlere yukarıdaki ifadeler çerçevesinde geçti. Avrupalı Doğubilimciler bu malzemeyi, istismarcı ve art niyetli anlayışları yönünde kullanmak üzere, kitaplarına aktardılar ve yeni yorumlarla, bilimsellik maskesiyle onu her fırsatta kullandılar, sonuçta, müslümanları inanç esaslarında tereddüte sevketmeye çalıştılar.

Gerçekte, varsayımlar üzerine kurulan garânik rivâyeti çok yönlüdür ve çeşitli unsurlara sahiptir; paganist Kureys'e inanç ve yaşayış yönünden karşı olan müslümanların maruz kaldıkları eza ve cefa, Hz. Muhammed'in, atalarının inançlarıyla uzlaşabilen ve Mekke aristokrasisinin kendisine yaklaştıran bir din tebliğ etme temayülü veya dileği, Ka'be'de nâzil olan Necm sûresinin Hz. Peygamber tarafından orada bulunanlara açıkça okunması, surenin sonunda herkesin topluca secdeye kapanması, neticede Hz. Peygamber'le Kureys arasında uzlaşma sağlanması ve barış dönemine girilmesi, Habeşistandaki muhacir müslümanların Mekke'ye dönemleri bu kışanın kapsadığı başlıca konulardır.

Safdillik, şuarsuzluk, israiliyat hayranlığı, aşırı gaffet ve aşırı rivâyetçilik gibi sebepler ile, İslâm düşmanlığı, vahy ve nübüvvet inançlarını tahrif etme anlayışı, müslümanları saf ve sade inançlarından koparma art niyeti garânik rivâyetinin sık sık gündeme getirilmesine yol açmıştır. Ancak bu rivâyetin ve ona dayandırılan olayın Vâkidî, İbn Sa'd ve Taberî'den sonra da bazı müslüman ve müslüman olmayan bilginlerce tekrarlanmış olması onun uydurma olduğunu ortadan kaldırmaz ve gerçek rivâyet olmasını sağlamaz.

Hicrî III. asrın sonlarından itibaren müslüman âlimlerin büyük çoğunluğu, sözkonusu rivâyetin asılsızlığını delilleriyle ortaya koymak ve birtakım uydurma kıssalarla İslâmî gerçekleri tahrif etmek isteyenlerin art niyetlerini göstermek gayesiyle, garânik kıssası'na kitaplarında yer vermeye başladılar. Yeri geldikçe bu kaynaklardan da yararlanarak, ve tarihî rivâyetler ve vâkıalara isnad ederek garânik yakıştırmaları'nın ne olduğunu ortaya koyacağız.

Üzülerek belirtiyim ki, yukarıda isimlerini zikrettiğimiz ve benzeri birtakım gafil müslüman yazar, tıpkı çürük-sağlam ayırımı yapmadan meyve satın alan kimseler gibi, önlerine gelen her haberi rivâyet olarak kabul edip kitaplarına aldılar, müslüman kültürünün kaynakları olan en eski tarih, siyer ve tefsir kitaplarına düzmece kıssalar, uydurma haberler, yakıştırmış olaylar soktular. Rivâyetlerinde eleştiricilik yoluna gitmediler; senet ve metin yönünden doğrulanmadan (ta'dil) veya reddedilmeden (cerh) kitaplarına aldıkları bu malumat, haleflerince olduğu gibi alındı ve benimsenerek sonraki kuşaklara ulaştırıldı. Bıraktıkları bu 'karma tarihî miras' İslâm'a karşı olanlara ve istismarcılara önemli maizeme oluşturdu.

Zengin müslüman Haliç Ülkelerinin, servetlerinin çok önemli bir bölümünü Avrupa ve

Amerika bankalarına yatırarak veya bu ülkelerde yatırım yaparak, 70 yıla yakın bir süredir Filistin'i gasbeden, müslüman halkını zorla yurdundan kovan, Filistin'de Filistinlilere akla hayale gelmez yollarla, dünya müslümanlarına da sahiboldukları "ekonomik ve teknolojik silahlar"la zulmeden Yahudilere ve destekleyicilerine dolaylı ve doğrudan, bilerek veya bilmeyerek silah ve techizat verip 'Din kardeşlerinin' öldürülmesine veya sömürülmesine yardım ettikleri gibi, asla astarı olmayan, geçerli hiçbir dayanağı bulunmayan, lafız ve mana yönünden herhangi bir eleştiriye tabi tutulmayan, israiliyat'tan olup İslâmî gerçeklere ters düşen rivâyetleri kitaplarına alan en eski bilgin müslümanlar da, İslâm'ı temelinden yıkmak ve yok etmek isteyen mukaddesât düşmanı zalimlere dinamit lokumu ve ateş gibi malzemeler sağlamaktalar, fitne ve fesatlarını gerçekleştirmelerinde onlara yataklık etmektedirler. Kuşkusuz, kisbeti siz verirsiniz güreşecek çok pehlivan olur, çünkü yırtılacak olan sizin kisbetinizdir, onunki değil.

Bu bakımdan, İbnu'l-Kelbî, el-Vâkidî, İbn Sa'd ve daha sonra Taberî rivâyet zincirinde¹⁹ karşımıza çıkan ve fakat Hadîs külliyyatına alınmayan garânik rivayeti, Urve ve Ebu'l-Aliye haberleri, ortaya çıkışından bu yana hemen her fırsatta ve her türlü silahla İslâm'ı yok etmek üzere cephede hazır halde bekleyen Hıristiyan ve Yahudilere, Watt, Cl. Huart, Muir, Rudi Paret, M. Rodinson, S. Ruşdî ve benzeri Batılı Doğubilimcilere yeniden İslâm'a saldırımları için cephane oluşturmaktadır.

Müslüman âlimler ve araştırmacılar²⁰, garânik kıssasından sözeden haberleri çeşitli yönlerden tenkide tabi tutmuşlar²¹; İsrailiyat hayranı, bilinçsiz ve gerçekleri göremeyen kişilerce tarih ve tefsir kitaplarına alınan uydurma haberlere dayanan garânik olay'ın da uydurma olduğunu delilleriyle ortaya koymaya çalışmışlar; bu sözde

19. Bakınız: İbn'l-Kelbî, *Putlar Kitabı (Kitabu'l-Asnâm)*, çev. Beyza Düşüngen, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yay, Ankara 1969, S. 32; Taberî, *Tarih u'r- Rusûl ve'l-Mulâk*, Brill 1879-1888 (M.J de Goeje neşri).

a: Bkz. Taberî, *Tarih* (M. de J. Goeje neşri), leydin 1879-1901, 111, 1180; Watt, *H. Muhammed Mekke'de*, S. 107-208.

b: Bkz. Taberî, *Tarih*, 111, 1191; *Tefsir*, Hac sûresi (22). 51. âyetin tefsiri.

20. Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, "Garânik Meselesinin İstismarcıları" adlı makalesinin sonunda, "Garânik olayı hakkında araştırma yapan, fikir beyan eden Müslüman âlimlerin ve araştırmacıların çalışmalarını ihtiva eden zengin bir bibyografya vermektedir. (bkz. aynı makale, A.Ü.İ.F.D, aynı sayı, 83-91.)"

21. Prof. Dr. H. Hatemî, garânik'le ilgili rivayeti güvenilir (gayri sika) biri saydığı Haşim b. el-Kelbî (öl. 204 veya 206/826)'nin uydurduğunu söyler. *Kitabu'l-Asnâm* yazarı İbnu'l-Kelbî'den en çok yararlananın da garânik efsanesinin iki ünlü aktarıcısı el-Vâkidî ve İbn Sa'd olduklarını ve garânik beytini İbnu'l-Kelbî'den kaydeden ilk iki kişi olma özelliklerini taşıdıklarını ifade eder. Ona göre, garânik beyti'nin sahibi, bu beytin cahiliye devri müşrik araplarınca söylendiğini iddia eden İbnu'l-Kelbî'dir (bkz. Hatemî, *Şeytan rivayetleri*, S. 19,27, 57 ve diğer yerler). Doç. Dr. Hayri Kırbaoğlu, «*Şeytan rivayetleri*» Kitabı, başlıklı yazısında Suyûtî ve İbn Hacer gibi garânik rivayetine rağbet edip eserlerine alan müslüman âlimleri "Rivayetçilik metodu" yönünden eleştirir" (bkz. Diyanet Gazetesi, 366. sayı Ağustos 1985).

olayla ilgili haberlerin lafızlarında ihtilaflar, ravilerinde zayıflıklar, senetlerinde kopukluklar olması ve İSLAM GERÇEĞİ'ne taban tabana aykırı düşmesi sebebiyle kabul edilemez özellikle bulunduğunu; Hz. Peygamber'in vefatından çok sonra (2. yüzyıla yakın) ortaya atılan bu haberlerin gerçekte ondan vârid olmadığını, Hz. Peygamber'e dayandırılan haberlerin henüz o devrede doğmamış veya en çok bir-iki yaşında olan İbn Abbas ve İbn Cübeyr'den geldiğini, dolayısıyla kabuledilemez çürük haberler olduğunu söylemişlerdir.²² Ayrıca, Necm sûresinin (53) Kâ'be'de okunuşu ve secde etme olayı, yalnızca bu kadarıyla sahih hadislerde mevcut olup, garânîk kıssasıyla ilgili lafızlar bulunmamaktadır. Buna göre, Necm sûresinin okunuşunu dinleyen Kureys de, Yaratıcı olarak yalnızca Allah'ı kabul eden, fakat ibadetlerde O'na ortak koşan bu paganist topluluk da, Necm sûresinin secdeye çağırın ayetlerini duyunca derhal secdeye varmışlar, fakat bir veya birkaç müşrik ya inatları yüzünden ya da çok yaşlı olduklarından secde etmeyerek yerden toprak alıp alınlarına sürmüşlerdir. Ne var ki, fitratlarına uyan bu davranışlarından kısa süre sonra pişmanlık duyan mütekebbir Mekkeli aristokratlar tekrar eski alışkanlık ve inkarlarına dönmüşlerdir.

Garânîk efsanesine kitaplarında yer veren müslüman bilginler ve araştırmacılar,²³ garânîk olayının asılsız, bu olaya esas gösterilen "garânîk rivâyeti"nin de uydurma olduğunu bildirirler ve bu görüşlerini çeşitli yönlerden delillendirirler: Garânîk haberindeki ibarelerin çok çeşitli olması, lafızlarında 20-25 çeşide ulaşan ihtilafın bulunması ve dolayısıyla birlikten yoksun olması, fesahat ve belagattan da yoksun bulunması, filolojik ve estetik bakımdan kabul edilemezliği, râvilerinin gayri sika ve ta'n edilmiş olması, senedinde İbn Abbas (doğ. 619) ve İbn Cübeyr gibi henüz çocuk yaşta olan veya doğmamış bulunan kimselerin, rivâyet etmesi imkansız yaşında olan râvi isimlerinin yer alması, Hz. Peygamber'den subutunun

tesbit edilmemiş olması, İslâm'a tamamen aykırı mana ve lafızda bulunması ve benzeri sebepler garânîk rivâyetinin asılsız olduğunun başlıca sebepleridir. Sahih hadis kitaplarında ve tasniflerinde de bu rivâyet ve râvileriyle ilgili birşey yer almamaktadır; bu yönden de 'Garânîk rivâyeti', atılması ve itibar edilmemesi icabeden bir rivâyettir.

Gerek tefsir kitapları gerekse sahih hadis külliyyatında, Necm sûresiyle ilgili olarak birtakım bilgiler ve açıklamalar mevcuttur ki, Necm sûresinin Kâ'be'de vahyedildiği, Hz. Peygamber'in onu burada okuduğu ve onunla müslümanlara namaz kıldırıldığı ve secdede uzun süre kaldığı ibarelerinden ibarettir.

Ünlü müfessirlerimizden merhum Muhammed Hamdi Yazır (Elmalılı), "*Hak Dini Kur'an Dili*" adlı tefsirinde (VI. cilt Necm sûresinin tefsiri böl.) "garânîk efsanesi" hakkında uzun açıklamalar yapar. Sûrenin, nuzûl sebepleri ve muhtevası itibarıyla, müşriklerin sandıkları yönde, herhangi bir ibareye kesinlikle yer vermediğini ortaya koyar. Elmalılı, garânîk rivâyeti Necm sûresindeki bazı âyetlere (10,20 ve 21. âyetler) dayandırılmak istendiği için, Necm, Tûr ve Hac sûrelerinin esbab-ı nuzûlu, muhtevaları üzerinde geniş bilgiler verir; garânîk kıssasının gerçekte sözkonusu sûrelerle hiçbir ilişkisi olmadığını ve İslâm inanç esaslarına aykırı olduğunu ortaya koyar, uydurma olduğu sonucuna varır.²⁴

Buharî, Müslim, Ebû Davud ve Nesâî'nin İbn Mes'ud'dan rivâyetlerine göre, Necm sûresi, içerisinde secde âyeti bulunan ikinci sûredir; İbn Mes'ud, Mekkî olan bu sûre Haremi şerifte okundu ve müslümanlar, müşrikler onu birlikte dinlediler. Hz. Peygamber secde edince orada bulunan herkes secde etti, ancak bir adam bir avuc toprak aldı ve onun üzerine secde etti; sonra ben bu adamın ki, Umeyye b. Halef'tir, kâfir olarak öldüğünü gördüm" der.²⁵

22. Mesela, *Asr-ı Saadet'in* yazarı Mevlana Şibli, *Hatemu'l-Enbiya Hakkında En Çirkin Bir İsnadın Reddiyesi* (Evkaf-ı İslâmiye mat., İstanbul 1338-1341)'in yazarı Aksekili Ahmed Hamdi, *Hazret-i Muhammed Mustafa* (çev. Ö. R. Doğrul, İstanbul 1948)'in müellifi M. H. Heykel, *Peygamberimiz Aleyhisselam* (Çev. b. Ö. R. Doğrul, İstanbul 1341-1342)'in yazarı Mevlana Muhammed Ali, *Siyer-i Celile-i Nebeviyye* yazarı İsmail Hakkı İzmirli, Reddiye yazarı M. Abduh ile İsmail Cerrahoğlu ve Hüseyin Hatemi'yi bunlara örnek gösterebiliriz.

23. Garânîk rivâyeti ve olayı konusunu eserlerinde ele alan, bu konuda görüş belirten çok sayıda müslüman âlim vardır; Prof. Cerrahoğlu bunlarla ilgili geniş bir bibliyografya vermektedir. (A.Ü.İ.F.D-XXIV, S. 80-91). İbn İshak, Fahreddin er-Razi, Ebû Bekr Ahmed Hüseyin el-Beyhakî, el-Âlûsî, İbn Kesir, Muhyiddin İbn Arabî, Muhammed Abduh, Muhammed Hamdi Yazır, Mevlana Şibli, Mevlana Muhammed Ali, İsmail Hakkı İzmirli, Muhammed Hamdi Yazır, Cerrahoğlu ve H. Hatemi bu konuda zikredilmeye değer isimlerdendir.

24. Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1936, C. ÖI, S. 4597.

25. Tefsir kitapları, Necm sûresinin tefsiriyle ilgili kısımlarında İbn Mes'ud'dan gelen bu rivâyetlere ve garânîk olayına yer verirler. (bkz. mesela, er-Razi, *Tefsir*, S. 32; Âlûsî, *Tefsir*, S. 42 vd; Elmalılı, S. 4596

Necm sûresi, paganist Mekkelilerin Hz. Muhammed'e (s.a.v.) çeşitli iftiralarda bulunmaları ve Kur'an'ı kendi uyduruyor demeleri üzerine nazil olmuştur. Bu bakımdan bu sûre, Tûr sûresinin (52) son âyetleriyle yakından ilgilidir; zira bu âyetler de müşriklerin Hz. Muhammed'e (s.a.v.) şiddetle karşı çıktıklarını ve ona şâir, mecnun, kâhin, uydurmacı... dediklerini bildirir ve şu açıklamada bulunur: "Yahut Onu kendi uydurdu diyorlar öyle mi? Hayır, inanmıyorlar. Eğer iddialarında samimi iseler, Kur'an'ın benzeri bir söz getirsinler. Onlar, yaratan olmaksızın mı yaratıldılar yoksa yaratanlar kendileri midir? Yoksa gökleri ve yeri kendileri mi yarattılar? Hayır, Allah'a kesin olarak inanmıyorlar. Yoksa Rabbinizin hazineleri onların yanında mıdır? Yoksa onlar mı işe hâkimdirler? Yoksa üzerine çıkıp vahiy dinledikleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse, dinleyenleri açık bir delil getirsin. Demek kızlar Onun (Tanrı'nın), oğullar sizin öyle mi? Ey Muhammed! Yahut sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar? Yahut görülmeveni bilmek kendilerine âittir de onlar mı yazıyorlar? Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Ama o tuzağa yakalanacak olanlar inkar edenlerdir. Yoksa Allah'tan başka bir tanrıları mı vardır? Allah, onların ortak koşmalarından münezzehtir."²⁶

Görülmektedir ki, Tûr sûresinin meallerini sunduğumuz âyetleri Mekke'li paganistlerin İslâm Peygamberine karşı savaş açtıklarını, ondan duyduklarını yalanladıklarını veya Kur'an'ın Allah tarafından vahyedilmeyip Hz. Muhammed tarafından uydurularak isnad olduğunu iddia ettiklerini; Kur'an'ın da, bu durum karşısında, onlara tahaddide bulunduğunu, meydan okuduğunu, onlarla ve putlarıyla alay ettiğini, İslâm'ın yayılıp güçlenmesinden endişe duyan ve tedirgin olan bu insanların Hz. Muhammed'e ve davasına bir suikast düzenleme hazırlığı içinde olduklarını haber vermektedir.²⁷ Dolayısıyla, 19. âyetinden itibaren Tûr sûresinde yer alan hususları bazan tekrar ve teyid, bazan da açıklama mahiyetinde kapsamına alan Necm sûresi arasında doğrudan teessüs etmiş bir bağ mevcuttur; bu güçlü bağı yakından görmek üzere, Necm sûresinin (52) 1'den 27'ye kadarki âyetlerinin mealini sunuyoruz:

"Batmakta olan yıldız and olsun ki, arkadaşınız Muhammed sapmamış ve azmamıştır. O, kendiliğinden konuşmamaktadır. Onun konuşması ancak bildirilen bir vahiydir. Ona, çetin kuvvetlere sahip ve güçlü olan (Cebraîl) öğretmiştir; en yüksek ufukta iken doğruluvermiş, sonra yaklaşmış ve inmiştir. Araları iki yay aralığı kadar belki daha da yakın oldu. Allah, o anda kuluna vahyedeceğini etti. Muhammed'in gözünün gördüğünü gönü yalanlamadı. Ey inkârcılar; Onun gördüğü şey hakkında kendisiyle tartışmısınız? And olsun ki Muhammed Cebraîl'i sınırın sonunda (sidretu'l-muntehada) başka bir inişinde de görmüştür. Orada me'va cenneti vardır. Sidre'yi bürüyen bürüyordu. Muhammed'in gözü ordan ne kaydı ve ne de onu aştı. And olsun ki, Rabbinin varlığının büyük delillerini gördü. Ey inkarcılar; Şimdi Lât, Uzza ve bundan başka üçüncüleri olan Menat'ın ne olduğunu söyler misiniz? Demek erkekler sizin dişiler Allah'ın mı? öyleyse, bu haksız bir paylaşma, bunlar sizin ve babalarınızın taktığı adlardan başka bir şey değildir. Allah onları destekleyen bir delil indirmiştir. Onlar sadece sanıya ve canlarının istediğine uymaktadırlar. Oysa onlara Rablerinden and olsun ki doğruluk rehberi gelmiştir. Yoksa her umduğu şey insanın mıdır? Hayatın ilki de sonu da Allah'ındır. Allah, dilediğine ve hoşnut olduğuna izin vermedikçe göklerde bulunan nice meleklerin şefaati bir şeye yaramaz. Doğrusu âhirete inanmayanlar, meleklere "Dişi" adını takarlar. Oysa onların bu hususta bir bilgileri yoktur, sadece sanıya uyarlar. Sanı ise, şüphesiz gerçeği ifade etmez."²⁷

Elmalılı, " أفرايت اللات والعزى... "

âyetinin tefsirinde şunları söyler: "Risâleti takrîr ve Allah Teala'nın kuvvet ve kudreti âyâtının büyüklüğü ile tevhide tenbihten sonra müşriklere ma'budlarının hakareti, akidelerinin sehabeti gösteriliyor. Hitap, Kureys'edir. Yani sırf vahyi ilahî olan bu kelâmı dinledikten ve sahibinizin gördüğünü duyduktan sonra şimdi siz de söyleyin gördünüz o Lât ve Uzzayı hem üçüncü Menatı" denilmektedir.²⁸

Yüce Allah, yukarıda mealini sunduğumuz Necm Sûresinin birinci âyetinde, 'Kur'ân'ı kendi uyduruyor' diyen Kurcys ve yandaşlarına, 'arkadaşınız, kendisiyle sohbet ettiğiniz' ibareleriyle İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)'i tanıtmakta, gerek nübüvvetten önce

26. Tûr sûresi 33-46.

27. Bize göre ise, şu satırların konusu olan ve İslâm için en büyük suikastlerden birini teşkil eden işte bu "garânîk suikastı" haber veriliyor

28. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, C. VI., S. 4590 vd.

gerekse nübüvvetten sonra onu çok iyi tanıdıklarını, kişiliğine, ahlâkına ve dürüstlüğüne güvendiklerini hatırlatmaktadır. Ayrıca, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in çağrısını, karşılıklı sohbet ederek ve nasihatla bulunarak yaptığına işaret edilmektedir.

Öte yandan, Necm suresinde İslâm Dini ile putperestlik; eşi ve benzeri olmayan Aşkın Varlık Allah(c.c) ile, sadece dış isimlerden ibaret olan putlar arasında bir karşılaştırma yapılmakta; Yüce Allah, Cebrail ve Hz. Muhammed seçkin özellikleriyle tanıtılmakta, İslâm Peygamberinin ne aldatici ve aldatan ne sihirbaz ne de kâhin olduğu gerçeği vurgulanmaktadır. Onun kendi dilemesi ve nefsi arzuları ile Din konusunda birşey söylemediği, okuduğu Kur'an'ın ve tebliğatı ile ilgili sözlerinin vahye dayandığı anlatılmaktadır: Kur'an ve onun kitabeti ilahî vahyin eseridir, Kur'an, Hz. Muhammed'e (s.a.v) vahy yoluyla ulaşmış ve öğretilmiştir. Nitekim bu sûre Hz. Peygamber'e vahyi getirenin Cebrail olduğu ve ona apaçık bir tarzda görüldüğü bildirilmektedir.

Kur'an'ın gerçek niteliklerini açıkladığı sözkonusu putlar (Lât, Uzza, Menat) müşrik Arapların taptıkları putların en büyüklerindendi. Bu sebeptendir ki İslâm öncesi Arapları zaman zaman "Abduluzza, Abdullat, Abdulmenat" diye isimler alırlar, "bismillat ve'l-uzza" şeklinde yeminler ederlerdi.²⁹

Adı geçen putların üçünü de Kâ'be'de bulunduğunu söyleyenler varsa da, çoğunlukla onların ayrı ayrı yerlerde oldukları kabul edilir. Elmalılı ikinci görüşü benimseyenlerdendir. Bu durumda, Lât için Tâif'te, Uzza için Nahle'de Menat için de Kudeyd'de birer özel tağut bulunduğu belirtilir. Tâif sakinleri olan Sakif kabilesi müslüman olunca Hz. Peygamber Ebû Süfyan ile Muğîre b. Şu'be'yi göndererek bu tağutu yıktırmıştır.³⁰

Uzza ise, bir ağaç yanında bulunurdu ve Gatafan kabilesi ona tapardı. Araplar bu putlara çeşitli hediyeler takdim ederler ve kurbanlar adarlardı. Menat'ın Arab yarımadasında ilk dikilen put ve ilk defa onu dikenin de Hüzaa kabilesinden Amr b. Luhey olduğu söylenir. Şam tarafından getirildiği ve Medine ile Mekke arasındaki

Muşellel nahiyesinde Kudeyd denilen yerde dikildiği belirtilir. Kâbe civarına, belki de Safa tepesine dikilmiş olan bu puta Huzaa ve Huzeyl'in putu denilmiştir.³¹

Evs ve Hazrec kabilelerince de tapınılan bu put, Hicretin 8. yılında Ali b. Ebî Tâlip tarafından yıkılmıştır. Hz. Ali, Menat putuna ait eşyayı da getirdi; Resullullah bu eşyadan olan iki kılıcı (Muhzem ve Resub adlarında) Hz. Ali'ye verdi, bunlardan birisine daha sonra 'Zülfikâr' denildi.

Menat'ın Arab yarımadasında dikilen en eski put olduğu söylenirse de, Necm suresindeki âyette üçüncü derecede bir put durumuna düşürülüyor, Lât ve Uzza'dan sonra zikrediliyor. "Sonra siz de o taptığınız dış isimleri olan kuğu kuşlarını veya dışı turnaları gördünüz değil mi? Şimdi söyleyin bakalım, size erkek ona dışı öyle mi? Erkek isimleri kendinize alıp dışı isimleri ma'buda veriyorsunuz değil mi? deniliyor.

Müşrikler, belki de, ilâhi güçlerin ve meleklerin suretlerinin hulûl ettiğini sandıkları putlarına dışı isimleri verdiler: "melekler Allah'ın kızlarıdır (benâtullah), biz onların şekillerini yapıp dışı isimleri vererek onlara prestij etmekle kendilerini Allah indinde şefaathçi ittihaz eder, şefaathlerini umarız" dediler.³²

Yaptığımız açıklamalardan asılsızlığı ortaya çıkan garânik dedikodusunun nisbet edildiği garânik kelimesinin mahiyetine gelince; garânik, "gurnuk, gurneyk ve garânik" kelimesinin çoğuludur; kuğu kuşu denilen beyaz bir su kuşunu ifade eder. bu kuğu kuşu, beyaz renkli, büyük uzun boylu, güzel endamlı bir kuştur. İşte müşrikler, beyaz taşlardan yapılan putlarını böyle şâirane bir teşbih ile yüksekte uçan garânike benzeterek 'Allah'ın kızları' diye şefaathlerini umduklarından dolayı inançlarının sakatlığı ve batıllığı gösterilmek üzere önce tevbih suretinde "erkek size dışı onanı?" buyruluyor. O halde bu pek zalimce yapılan haksız bir taksim, deniliyor. Buna göre bu putların, gerek böyle isimlendirilmeleri gerekse Allah'a ortak koşulmaları çok büyük bir zulüm ve eksiklik. Ayrıca müşriklerin kendilerinin kızları olmasını eksiklik, aşağılık kabul ettikleri halde dışileri putlara tahsis etmeleri onları tahkir ettik-

29. Aynı eser, 4591; Zâhir b. Awâd el-Elmâî, *Kur'an'da Tartışma Metinleri*, çev. Ercan Elbinsoy, Pınar yay, İstanbul 1984, S. 223-30.

30. Aynı eser, aynı yer

31. İbn el-Kelbi, *Kitabu'l-Esnâm* (Putlar Kitabı), çev. Beyza Düşüngen, S. 31-32

32. Aynı eser, 4592; Süleyman en-Nedvî, *Tarihu Ardi'l-Kur'an*, adlı kitabının ikinci cildinde ve "Şiretu'n-Nebî" isimli kitabının dördüncü cildinde eski Arab tarihini inceler, İslâm öncesi devirde putperest Araplarca tapınılan putları ve buldukları yerleri zikreder. Ayrıca bkz.: Mevlana Muhammed, *İslâm Yayılış Tarihi*, C. 1. S. 12-15; el-Elmâî, adigeçen eser, S. 217-250

lerini gösteriyor. Bu tevbihten sonra gerçeğin açıklanması için "onlar sadece atalarınızın ve sizlerin taktığınız basit isimlerden ibarettir" buyuruluyor.³³ "O, sizin herhalde şefaati umulur garânik ululârı" dediğiniz o putlar hiçbirşey değil, kuru isimlerden ibarettirler" şeklinde anlaşılması gereken bu âyetlerin önündeki âyetler garânik uydurmasının ibtali için açık delildir.

Elmalılı, bu uydurma kıssayı sanki gerçek bir olay sanıp tefsirlerine geçiren gafil ve yanıltıcı tarihçi ve tefsirciler Taberi ile Zamahşeri vb. hakkında şunları söyler: Hac suresinin

«وما أرسلنا من قبلك من رسول ولا نبى إلا إذا تمنى الشيطان فى أمينته فينسخ الله ما يلقي الشيطان ثم يحكم الله آياته والله عليم حكيم»

"Ey Muhammed; senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki, birşeyi arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Allah şeytanın karıştırdığını giderir, sonra Allah kendi âyetlerini tahkim eder. Allah bilendir, Hakimdir. Allah şeytanın karıştırdığını, kalblerinde hastalık bulunan ve kalbleri kaskatı olan kimseleri sinamaya vesile kılar. Zalimler şüphesiz derin bir ayınlık içindedirler"³⁴ âyetlerinin tefsirinde Taberi ve Zamahşeri gibi bazı müfessirler kendilerine yakışmayan bir "قیل" denildi, demişler; guya ve'n-Necm suresi" nazil olup da Resulullah Haremi şerifte okuduğu ve nihayetinde müminlerle beraber müşrikler de secde ettikleri zaman"

تلك الغرائق العلى وإن شفاعتہن لترتجى
kelimeleri de bir yanlışlıkla işitilmiş, sonra şeytan ilkası olan bu kelimeleri Allah Taala neshedip âyatını ihkâm işlemiştir³⁵.

Taberi ve Zamahşeri gibi bu asılsız rivayeti nakledenler, guya, ilahî vahyin şeytanların her türlü saldırılarına karşı korunduğunu ifade etmek istemişlerdir.

Elmalılı'nın bu uydurma olay hakkındaki kanaati şöyledir: "Bu muharriri aciz de derim ki: yukarıda da işaret ettiğimiz veçhile müşrikler kâ'be'yi tevaf ederlerken

واللات والعزى ومناة الثالثة الأخرى فانهن الغرائق العلى وإن

شفاعتہن لترتجى

"Lât, Uzza ve öteki üçüncüsü Menat'a yemin ederim, onlar ulu garâniklerdir ve onların şefaati umulur" demek adetleri idi; garânik teşâhi

peygamberlerden evvel söylenegelmiş bir sözdür. Muhtelif şekillerde söylenmiş olması buna dalalet eder. O halde bu söz esas itibariyle müşriklere bir ilka-i şeytanîdir Ancak mesele bunun peygamberden sadır olup olmamasındadır.

والنجم إذا هوى ماضل صاحبكم وما غوى

diye okunup dururken Peygamberin vahy tebliğatında şeytanî bir ilkânın bulunamayacağına da asla şüphe yoktur. Şu kadar ki, Kur'an'ın birçok yerlerinde kâfirlerin, müşriklerin şeytanların sözleri de hikaye edilmiş olduğu gibi bunu da Peygamberin hikaye tarikiyle söylemiş olması mümkün olabilirdi ve eğer söylemiş olsa idi yakışan tam burada, yani تلك اذا قسمة ضيزى " dan sonra " ان هي " den evvel söylemek lazim gelirdi. Zira denildiği gibi

"ألكم الذكر وله الأنثى تلك اذا قسمة ضيزى " tarzında söylenmiş olsa idi

"ألكم الذكر وله الأنثى تلك اذا قسمة ضيزى " tevbihi ile ahengi kelâm muhtell olurdu. Halbuki bu tevbihten sonra

"تلك الغرائق العلى وإن شفاعتہن لترتجى إن هي الاسماء.."

"denildiği takdirde " لترتجى " fiili hikaye-i hal olarak " o ulu kuğular ki, bir de herhalde onların şefaati umuluyor, onlar hiçbirşey değil, sadece kuru isimlerden ibarettir denilmiş olurdu. Bu mana ise bir ilka-i şeytanî değil, müşriklerin ilkâi şeytanî olan sözlerini iptal eden muntazam bir kelime ve matlub bir mana olacağından neshâ hacet olmazdı. Çünkü aşağıda

"وكم من ملك فى السموات لا تنفى شفاعتہم شيئاً"

âyetinde bilhassa bu şefaati mazmununa ilişileceği cihetle bu mana lafzan tasrih edilemediği halde bile fahvayı kelamdan tamamı ile matlub ve murad olduğunda tereddüde mahal yoktur. Demek ki, burada sure-i Enbiya âyetinin mazmunu üzere bir nesih geçmemiş olduğuna mahalli kelâm kendisi şahittir."وما ينطق عن الهوى"ven necm" suresini okurken lişani muhammediden heva ile bir söz suduruna ihtimal olmadığı gibi, putların maharet ve kişiliğini ilan eden âyetlerin arasında onların lehinde bir kelime geçmiş olmasının da tekellüm ve istihzadan başka hiçbir mana ve mezmunu olamaz.³⁶

Görülmektedir ki, Elmalılı, "garânik beyti rivâyeti"ni peygamberlerin gelişinden de önce söylenegelen bir söz saymaktadır; dolayısıyla Hz. Peygamberin sözü ve vahiy olmasını imkânsız bulmaktadır.

33. Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, S. 4594.

34. Hac sûresi, 51-53

35. Aynı tefsir, S. 4594-9

36. Elmalılı, aynı eser, 4597.

Burada, çağımızın seçkin âlimlerinden Prof. Muhammed Hamidullah'ın 'garânîk rivayeti'yle ilgili anlayışını belirtmekte yarar olduğu kanısındayız. Bir bakıma "şeytânî rivayetleri" kabul etme eğilimi içinde görünen M. Hamidullah, bu rivâyetlerde rastlanmayan ve kabul edilmesi oldukça güç olan yeni bir yorum getirerek, "Garânîk olay"ını temellendiren 'granîk rivâyeti'nin varlığını kabul eder. Onun bu rivâyete yaklaşımı şöyledir: "Hz. Peygamber (s.a.v) Kâ'be'nin önünde namaz kılıyordu, Kur'an-ı Kerim'in 53. sûresini okumaktaydı, şu âyetlere geldi *"Siz de gördünüz değil mi el-Lât ve'l-Uzzâ'yı ve öteki üçüncü Menat'ı? Bunlar yüksek yaratık mıdır? ve onların şefaati ümid edilir mi?"*

"Garanîk beyti rivâyeti" diye bilinen ve İslâm öncesi Araplarınca üç büyük putu övmek için kullanıldığı ve çok eskiden var olduğu bildirilen beyti eski Kur'an vahyi olarak değerlendiren Hamidullah şu açıklamada bulunur: Öyle görünüyor ki, bu âyetler başkalarının da malumdu ve rivâyete göre birisi son iki âyeti (!) şeytanî bir şekilde olumlu bir ses tonu ile okudu, halbuki soru cümlesi (metinde hususî olarak soru zarfı olmadığından ancak ses tonu ile olumsuz oluyordu. Oradaki müşrikler Hz. Muhammed (s.a.v.)'in kendi putlarına müsadde ettiği zehabına kapıldılar, sevinçleri büyük oldu, öyle ki Hz. Muhammed namazda secde edince, onlar da Kâ'be önünde secdeye kapandılar. Olup bitenlerden Hz. Muhammed'in (s.a.v.) haberi yoktu, fakat bu yanlış anlamadan sonra gerginlik kalktı ve sükûn devresi başladı, bunun şâiyası Habeşistan'a kadar gitti. Bu durum bazı göçmenleri memleketlerine dönmeye teşvik etti. Bu arada mesele anlaşıldı. Hz. Muhammed (s.a.v) hâdiseleri büyük bir üzüntü ile öğrendi. Yeni bir vahiy iki mana alabilen eski vahiy düzeltilti ve onun yerini aldı:

"Siz de gördünüz değil mi el-Lât ve'l-Uzza'yı

Ve öteki üçüncü Menat'ı.

Erkek sizin de dişi onun mu?

O takdirde insafsızca bir taksim!

Bunlar sizinle atalarınızın taktığınız adlardan başka birşey değildir. Allah onlara hiçbir hüccet in-

*dirmedi. Onlar, kuruntudan ve nefislerinin arzusundan başkasına tabi olmuyorlar. Halbuki and olsun kendilerine Rablerin'den o hidayet gelmiştir".*³⁷

Bu âyetlerin inzali ile müşriklerin putları için hiçbir musamaha sözkonusu olmadığı teyid edilince, Mekke'deki müslümanların zaten zayıf olan durumları daha da güçleşti. Onlardan büyük bir kısmı başka yerlere iltica etmek için Mekke'yi terketmenin lüzumuna inandılar.³⁸

Taberi ve Zamahşeri³⁹ gibi en eski müslüman âlimlerin kitaplarına aldıkları, haleflerinin de müslümanlar arasında yaydıkları, H. Hatemî'nin uydurma ve "şeytanî rivâyet" olduğunu çeşitli delilleriyle ortaya koymaya çalıştığı, kendisiyle aynı kanaatta olan önceki müslüman bilginlerden ve eserlerinden çeşitli örnekler vererek reddettiği "garânîk rivâyetini" ve bu rivâyete temel teşkil eden 'garânîk beyti'ni sonradan neshedilen bir 'kur'an vahyi' gösteren Hamidullah seleflerinden çok ileri gitmekte ve yepyeni bir yorum getirmektedir. Prof.Hamidullah, yorumunda Mekkelî birisinin söz konusu âyetleri soru vurgusu olmaksızın olumlu bir ses tonunda okumuş olmasına ve etraftaki müşriklerin de yanlış anlama sonucu sevinmeleri ve secdeye varmaları olayına dayanmaktadır. Oysa bu bir ihtimal olup ispatlanması oldukça güçtür, kaldı ki garânîk rivâyetini ihtiva eden metinlerde bile böyle bir anlayışa ve ihtimale imkân verecek bir işaret yoktur. İslâm için oldukça önemli olan bir olayı "kişisel sanısı"na veya "yakıştırması"na dayandıran ve böylece, sözkonusu kıssayı istismar ederek İslâm'a saldıran kişilere ve çevrelere bir bakıma yeşil ışık yakar görünen Hamidullah, "...bütün bu olup bitenlerden haberi yoktu...! dediği Hz. Peygamberi "vahiy konusu"nda, Kur'an âyetinin okunuşu hususunda, Tevhid akîdesine taban tabana aykırı olarak Lât, Uzza ve Menat gibi putların -soru cümlesi yapılmadan yanlış yapılarak da olsa- "ortak ilahlar" şeklinde tanınmasında 'gaflet' içerisinde gösterdiğinin farkında değil görünmektedir.

Halbuki, ünlü müslüman coğrafyacı Yakutu'l-Hamavî (Rûmî), "Mu'cemu'l-Buldan" adlı

37. Necm Sresi (53), 19-24, âyetler, ayrıca bkz. M.Hamidullah, İslâm Peygamberi, C.1, s.87-88.

38. Hamidullah, adıgeçen eser, S.88. Hamidullah bu açıklaması ile müşriklerin, putlarının tanınması ümidi içinde olduklarını, fakat bu âyetlerin nâzil oluşuyla bu emellerini yitirdiklerini ve çok sertleştiklerini, dolayısıyla müsamananın olmayışı İslâm Peygamberi'ni ve müslümanları Medine'ye göçe zorlayan etken olarak gördüğü gibi, Necm sûresinden (53) önce putperestliğin ve putların aşığılanmadığı ihtimalini tasavvur etmeye sevk etmektedir.

39. ez-Zamahşeri, Muhammed b.Ömer, el-Keşşaf. Kahire, 1373/1953, 111,129-130, IV, 335-337.

eserinde, Hamidullah'ın "öyle görünüyor ki bu âyetler başkalarının da malumdu ve rivâyete göre birisi son iki âyeti şeytanî bir şekilde olumlu bir ses tonu ile okudu..." dediği ibarelerin bu âyetlerde adları geçen üç puta tapan Kureyşlilerce Kâ'be tavafı sırasında tekrarlanan " واللّات والعزى ومناة

"الثالثة الأخرى فانهن الغرائق العلى وان شفاعتهن لترتجى

"Lât, Uzzâ ve öteki üçüncüsü Menat'a yemin ederim, onlar ulu gâranîklerdir (kuğulardır) ve onların şefaati umulur" şeklindeki yemin formülü olduğunu bildirir.⁴⁰

Bu haber, Hamudullah'ın "sanısı"ni iki yönden daha da imkânsız kılmaktadır; birincisi "birisi" dediği kişi bu yemin formülünü daha önceleri bilen ve hâla yapmakta olan bir müşrikler; Kur'an'ı bilmeyen ve Kur'an âyetine karşı olan bir insan'dan "Kur'an'ı okuyuş" beklenmesi fazla iyimser olmaktadır; İslâmın özüne, Kur'an'ın sözüne karşı olan bu insanlardan (müşrikler) böyle bir şey yapmaları zaten beklenemez. İkincisi, paganist birisinin kendi ilahlarını kötölemesi veya onları tahkir edici ses tonu ile şiir okuması, yani inancını inkâr etmesi ve tanrılarını aşağılaması olağan bir davranış olamaz. Öyleyse bu âyetleri şeytanî olarak okuyan kimdir? Necm sûresi o sırada Kâ'be'de nâzil olduğuna ve Hz. Peygamber'in de onu ilk defa namazda, burada okuduğu bildirildiğine göre, müslümanlar daha önce bu âyeti bilmiyorlardı ki, onlardan birisi çıksın bu âyetleri sanıldığı şekilde okumuş olsun; bu durumda, Arapların çok eskiden beri bildikleri ve Kâ'be ziyareti veya putlarına ibâdet sırasında söyledikleri "garânîk beyti" âyet değildir; Hamidullah'ın 'garânîk rivayeti'ni sahih gösterme yolundaki açıklamaları da kabule şayan görünmemektedir.

Ne var ki, Muhammed Abduh, kaynağını göstermediği için, Yakut'un bu naklini sahih saymazken, Prof. H. Hatemî de 'garanik beyti rivâyeti'ni İbnu'l-Kelbî⁴¹ tarafından uydurulan, daha sonra Vâkdî, İbn Sa'd ve Taberî üçlüsü tarafından geliştirilen "şeytanî rivâyet" sayarken, Prof. Cerrahoğlu Yakutu'l-Hamavî'nin rivâyetinin "ceffel kalem atılacak bir rivâyet" olmadığını,

garanik meselesinin menşei bakımından çok önemli olduğunu belirtir ve söz konusu rivayet hakkında şu açıklamayı yapar:

"Sonra bahiskonusu olan Garânîk meselesinin menşei bakımından da Yakut'un bu kaydı mühimdir. Zira o bize müşrik kureyşlilerin Kâ'be'yi tavaf ederken kullandıkları yemin formülünü böylece muhafaza etmiş oluyordu. Bu formülün kaynağını zikretmeyen Yakut'un müşriklerin üç tanınmış putunun zikri geçince, müşrikler yeminlerinin geri kalan kısmını da, Kur'an-ı Kerim'in içine alacağını (psikolojik saiklerle, muhayyilelerini kullanarak) tahmin ederek, âyeti kerimenin sonunu beklemeden Kur'an'ın, yemin formüllerinin tamamını ileri sürdüğü zehabına kapılabilirler. Onlar bu üç tanrıçalarının zikrini Kur'an'da duyunca, geri kalanını dahi dinlemeye lüzüm görmeden bir emri vaki olarak ve böylece bir yanlışın yayılmasına vesile olabilmişlerdir. Yoksa ne Kur'an-ı Kerim'in ne de Hz. Peygamber'in İslâmiyete tamamen aykırı olan böyle bir sözü söylemiş olmalarını, normal düşünen hiçbir kimse aklına bile getiremez. Görüldüğü gibi, garânîk olayının Kur'an ve İslâm Peygamberi ile hiçbir alakası yoktur. Bu tamamen müşriklerin muhayyilesinin mahsülü olarak ortaya çıkmaktadır.⁴²

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, İbnu'l-Kelbî, Vâkidî, İbn Sa'd, Taberî, Zamahşerî, Yakutu'l-Hamavî ve benzeri müslüman bilginlerce rivayet edilen ve çeşitli yorumlarla ve ilavelerle geliştirilen Gâranîk rivayeti bugüne kadar zaman zaman çeşitli çevrelerce çıkarılan fitne ve fesada kaynak olmuştur. Böylece, müslümanların kendileri İslâm düşmanlarına gerekli hücum teçizatını ve silahlarını verdiler, Allah'ın Son Din'i de dahilî takviyeli bu saldırılara hedef oldu. Ne demişler, "Bir deli kuyuya bir taş atar, kırk akıllı çıkaramaz". Aksekili Ahmed Hamdi, müslümanların bu gafletini ve bilinçsizliğini şöyle ifade eder: "İtirafa mecburuz ki, her yerde olduğu gibi, Şark'da yani müslümanlar arasında, ufak bir muhakemeye bile lüzum his-

40. Yakutu'l-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldan*, Beyrut 1957/1376, IV. S. 116-118; *Uzza maddesi*, ve *Hâc sûresi* (22) 52-55. âyetlerinin tefsiri kısmına bakınız.

41. H. Hatemî, *Şeytanî rivâyetler*" adlı kitabını bir bakıma İbnu'l-Kelbî'nin güvenilmez, sahtekâr ve "şeytan rivâyeti"ni uyduran insan olduğunu isbata tahsis etmiş görünmektedir. Ancak bu iddia ispat edilirken çok daha güçlü delillere gerek vardır ve geniş düşünmek icabeder. İbnu'l-Kelbî "şeytanî vahy" rivayeti diye bir rivayet aktarmamış, sadece garânîk beytini rivâyet etmiştir.

42. İsmail Cerrahoğlu *Garanik Meselesinin İstismarcıları*. S. 72-73.

setmeksizin her sözü körü körüne kabul eden mutaassıplar vardı, hâlâ da vardır. Bunlar ne şekilde olursa olsun, rivâyete, nakle o derece aşkırtırlar ki, nerede ve hangi meselede bir nakil görseler... onu hemen alırlar, kitaplarına geçirirler." Eski herhangi bir tefsir veya kitapta gördükleri herşeyi savunmayı dinin gereği bilirler. İslâm'ın düşmanlarından çok, müslümanlar bu gibi kişilerden zarar görürler.⁴³

Batılı Doğubilimciler ve Garânik Sömürücülüğü

Hikayenin mevcudiyeti, anlaşılması ve değerlendirmesi Müslüman Çevre'de genellikle böyle olmasına karşılık, ilk devirde müşrikler ve zındıklar, son asırlarda ise müsteşrikler (oriantalistler), belki de, Kur'an'ın vahye dayandığı inancını tahrib edecek ve Peygamberlik akidesini bozacak, neticede temelini dinamit koyarak İslâm'ı büsbütün yıkacak nitelikte olması sebebiyle, 'garanik rivâyeti'ne sınıksı sarılmışlardır.

Başlangıcından beri İslâm'ın karşısına çıkan Yahudi ve Hıristiyanlar, hemen her fırsatta ve çeşitli vesilelerle "Yeni ve son Din'i bozup ortadan kaldırmayı hedef almışlardır. Bir zamanlar aylarca ve yıllarca süren, yüz binlerce insanın ölümüne sebep olan kanlı savaşlarla bu gayeyi gerçekleştirmeye çalışan mutaassıp Hıristiyan dünyası, özellikle 18. yüzyıldan itibaren, taktik, metod ve malzeme değişikliği yaparak, misyonerlik faaliyetleri ve sömürgecilik ideolojisi çerçevesinde aynı hedefe varmaya çalışmaktadır. İlmi ilim için değil, emperyalist yararları ve sömürgeci politikaları için kullanan bir takım objektif kılıklı sübjektif ve art düşünceli "ilim adamı" aracılığı ile bu amaca ulaşma çabasıdır. Batının politik ve kültürel emperyalizminin önemli bir yönünü oluşturan bu 'gerçekleri saptırma veya tahrif etme hareketi', faaliyetlerini başlangıçtan bu yana bazı belli noktalara toplamıştır. Vahy, İslâm ve Hz. Muhammed (s.a.v)'in Peygamberliği onların saldırılarının devamlı hedefi olan hususlardır. İşte garânik kıssası, onların bu yönlerde yoğunlaşan saldırılarının yenilenmesine, çoğunlukla peşin hüküm, ön yargı ve hissi değerlendirmelerine dayanan 'inceleme ve araştırmaları'nı yapmalarına imkân sağlamıştır.

Müslüman yazarların yüzyıllardan beri asılsız olduğunu pekçok delil ve çeşitli yönlerden

ispat etmiş olmalarına rağmen, kıssasının doğru olduğuna inanmayı bir gelenek haline getiren müsteşrikler, geçmişte ve günümüzde, Allah Rasûlüne ve çağrısına birçok ithamda bulunarak, inanç ve fikir istismarcılığı, kültür sömürücülüğü yapmaya devam etmektedirler. Şimdi, birkaç örnek vererek söylediklerimizi belgelendirmek istiyoruz.

Müsteşrikler, 'garânik kıssası'nı genellikle iki hususun açıklanması sırasında istismar ederler; mekkelilerin muhalefeti ve Habeşistan muhacirlerinin Mekk'ye dönüşleri. Muir, Sprenger, Dozy, Cl. Huart ve R.Paret gibi oriantalistler bu kıssanın doğruluğunu, Habeşistan'a göç eden Müslümanlardan bir bölümünün kısa süre sonra geri dönmeleri olayı ile ispat etmeye çalışırken, Watt, M. Rodinson gibileri de Mekkelilerin muhalefetinin şiddetinin hafiflemesi veya artması şeklindeki bir değerlendirme ile kıssayı delillendirmeye uğraşırlar. Ancak, her iki zümre de sonuçta, yani İslâm'ın mukaddes değerlerine dil uzatma ve Kur'an'a çamur atma noktalarında birleşirler. Hz. Muhammed'i, politik sebeplerle ve kendini dini bir lider kabul ettirip dünyevî menfaat sağlamak gayesiyle, Kureys'in tanınmalarını istedikleri üç büyük putlarını tanıyarak Allah'a ortaklar kabul eden, geçici yararlar ve başarılar uğruna dinini diyanetini hiçe sayan veya feda eden, iki yüzlülük yapan birisi olarak gösterirler. Son günlerde, "Şeytanî âyetler" yakıştırması, Watt'tan sonra, bazı hakaretlerle birlikte Selman Rüşdi tarafından bir kez daha gündeme alınarak İslâm'ın yüce değerlerine, Hz. Peygamber'e, ona gelen Vahye, İslâm Peygamberinin zevcelerine dil uzatılmış, bu şekilde Kitabullah üzerinde şüphe hasıl edilmeye çalışılmıştır.

Genellikle eserlerinde Kur'an'ı ve İslâm'ı objektif olarak ele alır görünen, fakat çalışmalarının temasını teşkil edebilecek birkaç cümle içerisinde İslâm'ı temelinden sarsacak ve ilahî bir Din olması özelliğini ortadan kaldıracak, Müslümanları inanç değerleri hakkında en azından şüpheye sevkedecek fikirleri bulunan oriantalistlerden M. Watt, 'garanik kıssası'na çok değişik yönden bakmaktadır. Sıhhati konusunda farklı görüşler bulunan Urve'nin mektubundan hareketle, sözde "şeytanî âyetler" konusunu ele almaktadır. İslâm'a

43. Aksekili Ahmed Hamdi, *Hâtemu'l-Enbiya Hakkında En Çirkin Bir İsnadın Reddiyesi*, S. 5-6

muhalefetin başlangıcı olarak Mekkelilerin putlarından sözetmekte ve kendisince "şeytanî âyetler" diye adlandırılan Necm Sûresinin 19-23. âyetlerine "Hz. Muhammed Mekke'de" (*Mahomad à la Mecque*) adlı 200 sayfaya yakın ebaddaki kitabında müstakil bir bölüm ayırmaktadır. İlk fiili muhalefetin, Kur'an'da putların anılmasından dolayı olduğunu, fakat Mekke dönemi boyunca putlarla ilgili çok az şey bulunduğunu ileri süren Watt, garânik kıssasına dayanak yaptığı 'şeytanî âyetler' meselesini, Taberi'nin rivâyetine göre, şöyle açıklar:

"Kur'an'ın Mekki sûrelerinde putların en dikkat çekici anışı Necm sûresindedir (53) ve bununla ilgili bir hikaye vardır. et-Taberi'nin başa aldığı anlatım şöyledir: Hz. Muhammed, tebliğinden Mekkelilerin yüzçevirmesini gördüğü zaman, kabul etmeleri için tebliği kolaylaştırmayı çok istedi. Bu sırada Necm sûresi vahyedildi. Fakat, Hz. Muhammed, "*şimdi Lât, Uzza ve öteki üçüncü Menat'ın ne olduğunu söyler misiniz?*" âyetine gelince; ilgili haber şöyle devam ediyor: Halkına bunu getirmeye istekli olduğu halde onu kendi kendine söylerken şeytan şunları (Bunlar yüceltilmiş kuğulardır ki, onlardan şefaahat umulur-âyetlerini) söylediklerine karıştırdı. Mekkeliler bunu duyunca sevindiler ve sonunda Hz. Muhammed secdeye varınca onlar da onun gibi yaptılar. Bunun haberi Habeşistan'daki müslümanlara kadar ulaştı. Sonunda Cebrail gelip Hz. Muhammed'e hatasını gösterdi, rahatlaması için de Allah Hac suresinin (22) 51. âyetini vahyetti ve surenin asıl devamını vahyederek şeytanî âyetleri neshetti."⁴⁴

Daha sonra Watt, Tefsirinde Hac suresinin (22) 51. âyetini açıklarken Taberi'nin yukarıdaki haberin farklı rivâyetlerini verdiğini hatırlatır ve onları kitabında zikreder⁴⁵, sonra şu sonuca ulaşır: "Farklı varyantları karşılaştırır ve uyuştukları olguları ve çeşitli tarihçilerin olguları açıklamak için isnat ettikleri saikleri birbirinden ayırtetmeye çalışırsak, en azından emin olabileceğimiz iki ol-

guyu görebiliriz. Birincisi, Hz. Muhammed, bir kez şeytanî âyetleri açıkca okumuş olmalıdır. Bu hikayeyi müslümanların daha sonra uydurmuş olabilecekleri yada gayri müslimlerin kurnazlıkla sokturmuş olabilecekleri düşünülemez. İkincisi, Hz. Muhammed daha sonra, bu âyetlerin gerçekten Kur'an'dan olmadığını, bunların tamamıyla farklı anlamda olan başkalarıyla değiştirilmesi gerektiğini bildirmiştir."⁴⁶

Hz. Peygamber'i, İslâm'ın ilkelerine taban tabana zıt olan, ve 'şeytanî âyetler' adını verdiği ibarelerin ihtiva ettiği Tevhid Dinine aykırı hususların farkına varamayacak derecede gafil ve cahil sanan Watt, İslâm'ın tek tanrıcılık inancını da bulanık ve Yaratıcı'ya ortak ilahlar tanıyabilecek kadar hoşgörülü göstermeye çalışır ve bir bakıma, tıpkı Yahudilik ve Hıristiyanlığın meleklerin varlığını kabul edişine benzer biçimde, İslâm'ın da Lât, Uzza ve Menat'ı Allah'tan sonra ikinci derecede ilahlar veya kutsal varlıklar gördüğünü iddia eder. Watt'a göre, "durum böyle olunca, şeytanî âyetler için özel bir sebep bulmak belki, hemen hiç gerekli değildir. Onlar, Tektanrıcılıktan bilinçli bir dönüğe işaret etmez, ancak Hz. Muhammed'in her zaman sahip olduğu görüşlerin bir ifadesi olabilir."⁴⁷

Bu saçma varsayımlarıyla yetinmeyen Watt, Hz. Peygamberi, bir bakıma İslâmın vazısı olarak görür ve onun ufkunun genişlemesi veya çok sayıda taraftar istemesi sonucu şeytanî âyetleri vazettiği iddiasında bulunuyor. Kureys'in Hz. Muhammed'e, ilahelerini tanıması şartıyla, kendisini içlerine kabul edeceklerine dair bir teklifte buldukları düşüncesine varır ve 'şeytanî âyetler' adını verdiği âyetlerin okunuşunu da bu pazarlıkla bağlantılı görür.

Watt, bu düzeyde devam eden 'açıklamaları'nı şöyle noktalar: "Böylece, Kur'an, hadislerden öğrendiklerimize uymaktadır. Kureys'in başlarının kendisini ciddiye almaları için Hz. Muhammed, yeteri kadar başarı göstermiş olmalı. Komşu

44. Bize öyle görünüyor ki, Watt ve onun gibi 'garânik istismarcılığı' yaparak İslâm'ı tahrif etmeye çalışan Batılı Doğubilimciler, Hıristiyanlığı korumak ve İslâm inanç yapısında Hıristiyanlıktaki "teslis akidesi"ne benzer bir anlayış ihdas etmek, böylece Kilise'nin temel dayanağı olan Baba-oğul, ruhu'l-Kuds'ü; Lât, Manât ve Uzza yoluyla İslâm Dinin'de yaşatmak gayretindedirler. M. Watt. *Hz. Muhammed Mekke'de*, çev. R. Ayas-A. Yüksel, Ankara 1988, S. 109

45. a.g.e S. 109-110,

46. Aynı kitap, s.109-110. Bu tutumuyla Watt, İslam bilginlerinin "garanik rivâyetini reddiye"sine reddiyede bulunmaktadır.

47. a.g.e, S. 112

tapınaklarda yapılan ibadetleri biraz olsun tanınması için kendisine baskı yapılmıştı. Hem teklif edilen maddî yararlar bakımından hem de görevini hızlı bir şekilde başarıyla sonuçlandıracağı gibi gözükdüğü için, ilkin böyle yapmaya mütemâyildi. Ancak, sonunda, inandığı ilâhî rehberlik dolayısıyla bunun tehlikeli bir anlaşma olduğunu farketti ve kendi gördüğü hakikati takip için kendisiyle ilgili harici şartları iyileştirme imkanından vazgeçti. Çoktanrıçılığın reddi kesin ifadelerle belirlendi ve gelecek bir anlaşma kapısı kapandı.⁴⁸

Aslında, bazı müslüman yazarların açıklamalarına dayanarak ele aldığımız 'garânik kıssası', sadece Watt'ın veya M. Rodinson'un ve benzeri bir kaç kişinin değil, hemen hemen tüm oryantalistlerin kitaplarına girmiştir. Onların Kur'an, İslâm ve Hz. Muhammed hakkındaki görüşlerini ortaya koymaları bakımından da önemlidir. Hıristiyan Batı'nın İslâm Peygamberi hakkındaki gelenekleşmiş iftiralarının ve ithamlarının Muir, Sprenger, Dozy, Blachère, Watt, Rodinson, S. Rüşti ve benzeri kimselerin ağızından devam ettiğini gösteren bu kıssa, ister eski isterse yeni metodla olsun, bütün müsteşriklerin varmak istedikleri asıl hedefin bir olduğunu göstermektedir.

Genellikle oryantalistler, asılsız olduğunu müslüman araştırmacıların yüzyıllar önce ispatladığı garânik kıssasını gerçek olay sayarlar, asılsız bir hikayeyi gerçek olaymış gibi ortaya koyarlar ve görüşlerini bu anlayış üzerine bina ederler. Varsayımlara dayanan değerlendirmeleri ve önyargı üzerine kurulu düşünceleriyle mevcut haberleri kullanırlar ve emelleri doğrultusunda yorumlarlar, istismar ederler. Bazı müslüman yazarlardan ulaşan rivâyetleri, eleştiricilik anlayışlarına aykırı da olsa (!) herhangi bir sened-metin tenkidine tabi tutmadan, İslâm'a ve mukaddes değerlerine saldırmak için malzeme olarak kullanan oryantalistler, çoğunlukla haçlı zihniyetiyle garânik hikâyesine bakarlar ve sübjektif bir bakışla değerlendirirler. Olayı çok mübalağalı biçimde ele almayı alışkanlık haline getiren bu yazarlar, çoğunlukla İslâm'ın İlahî bir Din, Hz. Muhammed'in de son Peygamber oluşundan şüphe ederler. R.

Blachère gibileri de Kur'an'ın sihhatinden şüphelenirler, onda tebdil ve tahrif olduğu iddiasında bulunurlar.⁴⁹

Özellikle müsteşrikler tarafından mübalağalı tarzda devamlı olarak gündeme getirilen 'garanik kıssası', Kur'an'ın vahy mahsülü olduğunda şüphe hasil etmeyi, Hz. Peygamberin peygamberliği konusunda müslümanların inancında tereddütler meydana getirmeyi, kısacası İslâm'ı temelinden yıkmayı gizli hedef seçtiği için, çok tehlikeli bir hikayedir. Kur'an'ın vahy mahsülü olduğu kabul edilmezse, Hz. Muhammed'in eseri olduğu söylenirse, İslâm peygamberin menfaatçi, döneç, makam ve mevki meraklısı, inancında ve davasında samimi olmayan, çift standart uygulayan birisi olduğu kanaati hasil olursa, ortada İslâm'dan birşey kalmaz, böylece Hıristiyan âlemi savaş yoluyla yapamadığını kültür emperyalizmi yoluyla yapıp emeline ulaşmış olur. Garânik kıssasının üzerinde müsteşriklerin ısrarla durmalarının ve Hıristiyan Batı'nın Selman Rüşdi ve benzeri kişilere maddi ve manevi destek sağlamalarının ve müslüman ülkelerde iddialarını savunacak insanlar bulmalarının asıl sebebi bu olsa gerekir. İbnu'l-Kelbî, İbn Sa'd, Taberî ve Zamahşerî gibi tarihçilerin ve tefsircilerin kitaplarında gaflet ve şuarsuzluk eseri yer alan bazı rivayetleri sahih hadisler gibi kullanarak İslâm'a ve İslâm Peygamberine dil uzatan kimseler, asıl hedeflerini bilimsellik maskesi arkasında gizlemektedirler.

Buraya kadar belirgin özelliklerini tanıtmaya çalıştığımız oryantalistlerden biri olan M. Rodinson'un, garânik kıssasındaki tutumu da seleflerinin çizgisindedir. Daha doğrusu onun "Mahomet" adlı kitabında geniş yer ayırdığı gâranik kıssası ile ilgili açıklamaları genelde Watt'ın yorumları ve değerlendirmelerine benzer.⁵⁰

İbnu'l-Kelbî'nin Miladî VIII. yüzyılda bilinçsiz ve basiretsizlik eseri olarak Hz. Peygamber'in putlara kurban kestiği ve taptığını (!) iddia ettiği gibi, Musevî araştırmacı M. Rodinson da, Taberî'den nakledilen bir rivâyete dayanarak, XX. yüzyılda, İslâm Peygamberi'nin putperest olduğunu söyleme bedbahtlığına erişiyor! Hz. Peygamber'den yaklaşık 2 yüzyıl sonra yaşamış birisinin rivâyetine dayanarak 'garanik olayı'ni gerçek vakia gibi kabul eden

48. a.g.e, S. 116.

49. Bakınız. mesela, R. Blachère, *Introduction au Coran*, Paris 1949, ve *Le Probleme de Mahomet*, Paris 1951

50. M. Rodinson, *Mahomet*, Paris 1961, S. 124-138.:

Rodinson, aslında, 'İslâm dini' adını kitabında kullanmaz, "Naissance d'une secte" (bir mezhebin doğuşu) başlığını kullanır. Böylece, M. Rodinson İslâm'ın yeni ve son din olduğunu kesinlikle kabul etmediği gibi, üstelik onun putperestliğin yeni bir kolu olduğu safatasını ortaya atar; çünkü mezhep, ana bünyeden kopan kol, dal anlamındadır. İslâm tarihinde, çeşitli sebeplerle Müslüman Toplum'dan (Ümmet) kopan ve belli ideolojiler ya da siyasetikadî ve fikhî ilkeler etrafında birleşen topluluklar, çeşitli zümreler (firak-mezâhip) meydana getirdiler. Hz. Muhammed de, onun anlayışına göre, ortaya koyduğu inanç ve ahlâk ilkeleriyle putperestlikten doğma yeni bir mezhep kurmuş oluyordu (!). M. Rodinson bu iddiasında şöyle ifade ediyor:

"En effet, il se produisit un événement qu'on peut raisonnablement tenir pour certain, car les traditionnistes musulmans n'auraient jamais inventé une histoire de nature à jeter un tel doute sur l'ensemble de la Révélation "Lorsque l'Envoyé de Dieu, écrit Tabari, vit que son peuple s'écartait de lui, il lui fut pénible de constater les manifestations de leur éloignement vis à-vis de ce qu'il leur transmettait de la part d'Allah un texte qui le rapprocherait de son peuple. Cela l'aurait réjoui, vu l'amour qu'il leur portait et sa solitude à leur égard, que soit un peu adouci ce qui était trop rude pour eux, au point qu'il le souhaita, qu'il le désira. A ce moment, Allah lui révéla la sonate de l'Etoile..." Quand il en arriva au verset:

*"Avez-vous considéré Allat et al-'Ozza
Et manât, cette troisième autre?..."*⁵¹

Le démon mit sur sa langue ce qu'il se répétait à lui-même, ce qu'il espérait transmettre à son peuple:

Ce sont les Sublimes Oiseaux
Et leur intercession est certes souhaitée.

Quand les Qoraychites entendirent ce verset, ils furent, dit le récit musulman, remplis d'une

grande joie et tous prosternèrent, Musulmans et non-musulmans, Ce n'est que plus tard que l'archange révala à Mohammad qu'il avait été trompé par le Diable...⁵² Les versets additionnels furent abrogés, remplacés par d'autres qui rejetaient le culte des trois "grands oiseux aquatiques" (grues ou hérons...) et la division revint après la belle manifestation passagère d'unanimité des mekkois.

Il est évident(...) que l'inconscient de Mohammad lui avait suggéré une formule qui, effectivement, pouvait faire l'unanimité. Elle ne semblait pas heurter son Hénothéisme, puisque ces "grands oiseaux", semblables aux anges ou aux djinns, étaient conçus comme subordonnés à Allah. On les appelait d'ailleurs les "filles d'Allah". D'autre part, c'était montrer nettement que la prédication nouvelle n'avait rien de révolutionnaire, que la nouvelle secte honorait les divinités de la cité, respectait leurs sanctuaires, reconnaissait la légitimité de leur culte.

Mais les implications de la concession de Mohammad furent vite lui apparaître. La secte renonçait ainsi à toute originalité. Juifs et chrétiens furent malicieusement faire remarquer que Mohammad revenait ainsi à son paganisme originel...⁵³

İslâm'ı putperestliğin yeni bir kolu olarak gören ve "üç büyük kuş"tan oluşan putları kabul ettiğini iddia ettiği İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'in böylece aslî putperestliğe döndüğü iddiasında bulunan Müsevî doğubilimci M. Rodinson'dan uzun bir nakilde bulunduk, ortaya attığı safataları kendi ifadeleri ile okuyucunun bilgisine sunduk. Gördük ki, varsayımla yola çıkan, ama ihtimalleri "hakikat" sayan; uydurmalarına birçok sahabinin "yeni mezhepten"! ayrılarak putperestliğe veya Osman b. Huveyris gibi Hıristiyanlığa döndüğü yalanlarını delil gösteren M. Rodinson XX. yüzyılda bâtılın savunuculuğunu yapan ve İslâm Hakikati'ne karşı çıkan kahramanlar (!) arasında yer almaktadır.

51. Coran, LIII, 19-20

52. İslâm Peygamberi'nin İblis tarafından aldatıldığı iddiasında bulunan ve bunu gafil râvi Taberi'nin rivâyetine dayandıran Rodinson önceki peygamberlerin de aynı şekilde aldatılmış olduklarını ifade ederek bu olayın olağandışı bir durumu olmadığını söyler. Gerek Taberi'de gerekse Rodinson'un kitabında sözkonusu iddiayı teyid etmek için kullandıkları Hac sûresi 52-54. âyetlerinin meali şöyledir: "Ey Muhammed, senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki birşeyi arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun Allah, şeytanın karıştırdığını giderir, sonra Allah kendi âyetlerini tahkim eder. Allah bilendir, hakîmdir. Allah şeytanın karıştırdığını, kalblerinde hastalık bulunan ve kalbleri kaskau olan kimseleri kınamaya vesile kılar. Zalimler şüphesiz derin bir ayrılık içindedirler."

53. M. Rodinson, *Mohomet*, éditions Seuil, Paris 1961, pp. 135-136.

Watt'a ve onun "*Mohammed à la Mecque*" adlı kitabında kaydettiği Zuhri ve Taberi'den nakledilen haberlere dayanan M. Rodinson, tabii olarak, Watt ile aynı yönde sonuçlara varır. Hz. Muhammed'in, Yahudilerin ve Hıristiyanların 'Muhammed tekrar atalarının inancı olan asıl şirk akidesine dönüyor' demelerinden korktuğu için bu üç meşhur putun varlığını tanımaktan vazgeçtiği safatasanı ileri sürer. Rodinson, müslümanların döğülmelerinin ve öldürülmelerinin Hz. Muhammed'in onların (müşrik Mekkelilerin) putlarını zikretmesiyle başladığını-tıpkı Watt gibi-iddia eder, ve yine onunla birlikte müslümanlar arasında Hz. Muhammed'e muhalef bir topluluğun mevcut olduğunu ve bunlardan bir bölümünün İslâm'dan ayrıldığını, Müslüman toplumu terkettiğini ileri sürer.

M. Rodinson gibi 'garanik kıssasını' gerçek sayanlardan birisi de Rudi Paret'tir. O Hz. Peygamber (s.a.v)'in "Lât, Uzzâ ve Menât adlarındaki tanrıçaların 'yüce turnalar' olduklarını ve şefaathlerinin umulduğunu" söylediğini fakat sonunda yanıldığını anladığını, fakat sorumluluğu şeytana attığını iddia eder. İslâm Peygamberi, şeytanın araya girmesi sebebiyle, Necm Sûresinin 19 ve 20. âyetini okuduktan sonra, şeytanın fısıldamasına uyararak ve vahiy sanarak şöyle söylemiş "bunlar garanik ul-ulâ'dır (yüce kuğular veya turnalardır), şefaathleri umulur".⁵⁴

Ne var ki, müslüman âlimlerin büyük çoğunluğu ile birçok müslüman olmayan yazar ne Taberi, Zamahşeri ve benzerlerinin kitaplarında yer alan garânîk rivâyetini kabul etmişler ne de 'garanik beyti rivayeti'ne dayanan bu kıssayı 'gerçek olay' saymışlardır. Maurice Gaudefroy Demombynes, Roger Arnaldez ve T. Nagel gibi Batılı Doğubilimciler bu görüşteki araştırmacılar dandırlar.⁵⁵

Prof. Nagel, bu rivâyeti (Lât, Uzzâ, Menât'ı öven garânîk beyti rivayeti) Hişam b. el-Kelbî'den (*Kitabu'l-Asnâm*, Kahire 1924) nakleder. Ancak, İbnu'l-Kelbî'nin Kureys'in bu beyti okuduklarını belirten, fakat 'şeytan âyetleri' tarzında telkin edil-

diğini ileri sürmeyen rivâyetini nakleden T. Nagel, daha sonra uydurulan asıl korkunç rivâyeti aktarır; Hz. Peygamberin, şeytanın tesiriyle okuduğunun farkına varmadan bu beyti okuduğunu, ancak aynı günün akşamında İsrâ sûresinin (17) 73. âyetiyle durumun düzeltildiğini, bu (gâranîk) beytinin Kur'an'dan olmadığını vahyedildiğini ifade eder.⁵⁶ Bununla birlikte o. İbn Sa'd'dan aktardığı bu bilgiler ile İbn Kelbî'nin rivâyetini bağdaştıramaz, dolayısıyla garanik olayının gerçek olacağına inanmaz.

Sonuç olarak belirtmek isteriz ki; bazı müslüman bilginlerin sahih rivâyet kabul edip kitaplarına aldıkları, Batılı Doğubilimcilerin de dört elle sarıldıkları "garânîk kıssası" varlığı tartışmalı bir habere dayanır; şöyle ki, rivâyet oldukça ihtilâflıdır, lafız ve mana, sened ve metin yönlerinden kabul edilemez özellikte bulunmaktadır; ayrıca birçok tarihçi, tefsirci ve hadisci garânîk kıssasının tamamıyla uydurma olduğunu ispat etmişlerdir.⁵⁷ Garânîk beytiyle ilgili rivâyet İbnu'l-Kelbî ile onun çağdaşı ve arkadaşı el-Vâkidî, onun râkibi İbn Sa'd ve Taberi senedi ile, Hz. Peygamber'in vefatından birbuçuk-iki asır sonra ortaya atılmışlar, fakat (Hicri IV-V/M. X-XI asırlarda) birçok âlim ve tarihçi buna güvenilmeyeceğini söylemişlerdir.

'Garânîk kıssası' için ileri sürülen tarih, Miladi 615-619 yılları olduğuna göre, henüz bu tarihlerde doğan İbn Abbas'ın rivâyet senedinde olması mümkün değildir ve haberin asılsız olduğunun açık delillerinden biridir. Ayrıca İblis, "şeytan rivâyetleri" kanalıyla müslümanların imanını bozmaya çalışır yoksa vahye asla dokunamaz; zaten Kur'an şeytanî rivâyetlerin tahrifinden mâsundur; bu bakımdan 'sözde rivâyette' geçen "ilkâ", Kur'an ve onun tebliğcisi için doğru olamaz; tarih ve tefsir kitaplarında yer alan sahih rivâyete göre, Hz. Peygamber Kâ'be'de nâzil olan Necm suresi (53)ni okudu ve müslümanlara namaz kıldırdı, secdeye gittiğinde uzaktan onları seyreden müşrikler de, Necm sûresi 19 ve 20. âyetlerinde atalarının ve kendilerinin dinine karşı çıkan İslâm peygamberi'nin

54. Rudi Paret, *Mohammed und der Koran*, 5. bas., Kohlthommer, Urban Taschhenbücker 32, 1980, S. 67.

55. Bu doğubilimcilerin konumuzla ilgili görüşleri hakkında bkz. M.H. Heykel, *Hazret-i Muhammed Mustafa*, çev. Ö. R. Doğrul, İst. 1948, S. 135 vd; R. Arnaldez, *Hazret-i Muhammed, Hadis ve Sözlere*, çev. B. Semi, İst. 1982; H. Hatemi, *şeytan rivâyetleri*, İst. 1988; Cl. Huart, *Histoire des Arabes*, Paris 1912, Tome 1., ve öteki kitaplar.

56. Tilman Nagel, *Der Koran*, Munchen-Beck 1983-, S. 217-218.

57. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mevlana Şibli, *Asr-ı Saadet*, S. 258 vd.

dilinde putlarının adı anıldığı için sevinerek, onlarla birlikte secdeye kapandılar.

Fakat çok geçmeden fitratlarına uygun davranışlarını terkettiler, yeniden şiddet eylemlerine başladılar. Habeşistandaki göçmen müslümanlardan bazılarının Mekke'ye dönmeleri konusuna gelince; onlar Hz. Hamza ve Ömer gibi ünlü kahramanların müslüman olmaları ve neticede Mekke'de belli bir süre de olsa sükûnetin hakim olması ve onların bundan haberdar olmaları üzerine memleketlerine gelmeleri olayıdır, yoksa Hz. Peygamber'le Mekke'li paganistler arasında "uzlamşa" sağlanması, yani garânîk olayı üzerine değil; ancak İslâm düşmanları bu gerçekleri bir tarafa bırakarak, olayı "alt-üst" çevirerek, apaçık bir yalan olan "şeytanî âyet efsanesini" ortaya attılar.

Yine belirtmek isteriz ki, Şeytanın, müşriklerin putları konusunda müdahalede bulunduğu, Hz. Muhammed'in lisanına bazı şeyleri ilka ettiği...iddiaları da İslâm gerçeği'ne aykırıdır; eğer bunun doğruluğu kabul edilirse, başka konularda aynı 'ilkâ'yı yapması niçin mümkün olmasın? Şeytanın hangi konuda ve ne zaman müdahalede bulunup bulunmadığı, yanıtıp lisanına birşeyler ilka ederek Hz. Peygamberi hataya düşürüp düşürmediği nasıl ispat edilecektir? Sonra bu müdahalenin veya ilkânın ölçüsü nedir? Tevhîd akidesinde, âhirete iman konusunda, namaz, oruç, zekat vb. ibadetlerin farz kılınmasında şeytanın müdahalede bulunup bulunmadığı nasıl bilinecektir?

Oysa vahy, Allah ile Peygamberi arasınaki bir olaydır, ilahî emri vahyeden mutlak kuvvet ve

kudret sahibi Allah, vahyi alan da seçkin kulu ve masum Peygamberidir. Vahyin sihhatından ve kendisine vahyedilenin masumluğundan şüphe etmek, vahyedenin varlığı ve doğruluğu, kudret ve kuvvet sahibi olması konularında da şüphe etmeyi gerektirir. Halbuki bu hususlar kesin inanç gerektiren değerler olup tartışmaya tahammülü yoktur, şüphe edilmesi bile doğru değildir. Üstelik masum olmak, peygamberliğin belirgin özelliklerinden biri olduğu gibi, onun tebliğ ettiği dinin koyucusu, sunduğu çağrının mutevasının Şâri'i de doğrudan Allah'tır.

Öte yandan, bazı hususlarda şeytanın müdahalesinin mümkün olabileceğini söyleyenler bile, bunun vahyedilen âyetlerle ilgili olmayıp, Peygamberin dilediği bazı şeylerdeki vesvese şeklinde tezahür eden bir olay olduğunu belirtirler. Mesela, Peygamber falan kişinin iman etmesini diler ve bunu kalbinden geçirir, temenni ve arzu eder, ama şeytan, Peygamberin arzusunun hilafına, o kişiyi müslüman olmaması için kandırmaya, kalbine bazı vesveseler sokarak Hakikat'ten uzak tutmaya çalışır. Hz. İbrahim, adağını yerine getirmek üzere oğlu İsmail'i kurban etmek istediğinde, şeytan hem İbrahim'i vaadinden vazgeçirmek hem de İsmail'i babasının sözünü dinlememek yolunda kandırmaya, her ikisini de arzularının hilafına davranmaya ikna etmeye çalışmıştı, fakat, Allah'ın izni ile, başarılı olamamıştı.

Yüce Allah buyurur: "*Kur'an'ı şeytanlar indirmemiştir. Bu onlara düşmez, zaten güçleri de yetmez. Doğrusu onlar vahyi dinlemekten uzak tutulmuşlardır.*"⁵⁸